

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
The Journal of International Social Sciences
Cilt: 31, Sayı: 1, Sayfa: 317-342, OCAK – 2021
Makale Gönderme Tarihi: 10.11.2020 Kabul Tarihi: 25.12.2020

MORDECAI MENAHEM KAPLAN'IN YAHUDİLİĞE YAKLAŞIMI¹

Mordecai Menahem Kaplan's Approach to Judaism

İbrahim Ethem AYDIN²

İskender OYMAK³

ÖZ

Amerika'daki Yahudi mezhepleri arasında en genç Yahudi ekolü olarak Yeniden Yapılanmacı Hareket kabul edilir. Diğer Yahudi mezheplerinden (Reformist, Neo-Ortodoks ve Muhafazakâr Yahudilik) farkı, XX. yüzyılın ilk yarısında Amerika'da doğup gelişmesidir. Bu hareket bir Yahudi haham, filozof, teolog ve eğitimci olan Mordecai Menahem Kaplan'ın (1881-1983) düşünceleri ve eylemleriyle ortaya çıkmıştır. Kaplan'ın en orijinal yönü Yahudiliğe getirdiği farklı yorumlardır. Ona göre Yahudilik bir din değil; Yahudilerin çağlar içerisinde oluşturdukları bir medeniyettir. Yahudilik, Yahudilerin ortak tarihi, edebiyatı, dili, halk inançları, kutsalları, davranış biçimleri, sosyal organizasyonu, sosyal ve ruhsal idealleri ile estetik değerlerinden oluşan bir medeniyettir. Kaplan, yaptığı Yahudilik tanımını naturalist, organismal,, demokratik ve pragmatik olmak üzere dört yaklaşıma dayandırmaktadır. Kaplan, naturalist din kavramına karşı dini doğal temellere dayandıran realist ve rasyonalist bir anlayışı savunmuştur. O, Yahudi medeniyetindeki bütün unsurların canlı ve bütünsel olarak birbirleriyle organik bir bağ içinde olduğunu ileri sürerek, Yahudiliğin demokrasi ile uyumlu olması ve Yahudi toplumuna fayda sağlaması gerektiğini savunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mordecai M. Kaplan, doğaüstülük, bütünsellik, demokratik, pragmatik.

ABSTRACT

The Reconstructionist Jewish Movement is known as the youngest Jewish school among Jewish denominations in America. Its distinction from other Jewish sects (Reformist, Neo-Orthodox and Conservative Judaism) was born and developed in America in the first half of the XXth century. This movement emerged with the thoughts and actions of Mordecai Menahem Kaplan (1881-1983), a Jewish rabbi, philosopher, theologian and educator. Kaplan's the most orijinal aspect is his diverse comment to Judaism. Kaplan's most original aspect is his distinct interpretation of Judaism. According to him Judaism is not a religion; It is a civilization formed by the Jews in ages. Judaism is a civilization that consists of the common history, literature, language, folk beliefs and sanctions, standards of conduct, social organization, social and spiritual ideals and aesthetic values of the Jews. Kaplan bases on this definition of Judaism on four approaches: Naturalist, organismal-holistic, democratic, and pragmatic approach. Kaplan advocated a realist and rationalist understanding against to a supernatural concept of religion. He argues that all the elements of Jewish civilization are living and integrally linked to each other organically. She thought that Judaism should be compatible with democracy and benefit the Jewish community.

Keywords: Mordecai M. Kaplan, supernaturalistic, holistic, democratic, pragmatic.

¹ Bu makale Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalında 06/12/2019 tarihinde kabul edilen "Mordecai Menahem Kaplan ve Yahudilikte Yeniden Yapılanma Hareketi" adlı tezden üretilmiş, Bu makale, İLAF. 16.01 Proje numarası ile Fırat Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimleri (FÜBAP) tarafından desteklenmiştir. Makale başka bir yerde yayımlanmamıştır.

² Dr., Öğret., MEB, Elazığ M. Koloğlu Anadolu Lisesi, ethemaydin47@gmail.com; ORCID: 0000-0002-9879-2549.

³ Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Elazığ, ioymak@firat.edu.tr; ORCID: 0000-0002-7494-873X

1. Giriş

Mordecai M. Kaplan ve Yeniden Yapılanmacı Hareketin gelişim süreci, çalışmamız açısından önemlidir. Yahudilikte Yeniden Yapılanmacı Hareket, XX. yüzyılın ilk yarısında Amerika’da Yahudiliği yeni bir okuma ve anlama anlayışı olarak ortaya çıkmış, daha sonra da bir Amerikan Yahudi mezhebine dönüşmüştür. Bilhassa Avrupa’dan Amerika’ya göç etmiş ikinci nesil Yahudilerin ihtiyaç ve şartlarına göre şekillenen bu hareketin kurucusu, Yahudi teolog ve eğitimci Mordecai Menahem Kaplan’dır (1881-1983). Litvanya’dan Amerika’ya göç eden Ortodoks bir Yahudi aileden gelen Kaplan, önce geleneksel Yahudi eğitimini, akabinde seküler eğitim almıştır. Bir Ortodoks Yahudi haham olan babası İsrail Kaplan (1848-1917)⁴, onun ilk öğretmeni olmuş ve eğitimiyle yakından ilgilenmiştir. Bu dönemde Kaplan ailesinin yaşadığı Doğu Avrupa’ya bakıldığında, bu coğrafyanın bir değişim süreci yaşadığı görülür⁵. XIX. Yüzyılın başlarında ortaya çıkan Yahudi aydınlanması (Haskala), gençler arasında ilgi görmüştür. Bir aydınlanma hareketi olan Maskilim,⁶ Yahudilerin ancak modern dünyaya uyum sağlayarak ayakta kalabileceğini ve böyle bir sürecin asimilasyon anlamına gelmeyeceğini savunuyordu. Özellikle Doğu Avrupa’daki Haskala’nın öncüleri, Yahudilik ile Avrupalılaştırmanın bir sentezi için çalışıyorlardı. Bu öncülerden Judah Leib Gordon’un (1830-1892) aydınlanmaya açık bir çağrı olan “Awake My People” (Uyan Halkım) adlı şiirinde “*sokaklarda bir adam, evde bir Yahudi ol*” meşhur dizesi aydınlanmayı teşvik ediyordu. Gerçekten bu dize, Yahudi aydınlanmasının sloganı haline gelmiştir. Gordon, Yahudi yaşam şeklinin ikiye ayrılmasını ya da Yahudilerin Yahudiliklerinden utanmalarını değil; ondan ziyade Yahudiliğe derinden bağlı, özgün bir Yahudi hayat tarzı ile Batı hayat tarzının entegrasyonunu savunuyordu. Burada Gordon, Haskalah Hareketi ile Yahudilerin aynı anda iki medeniyet içinde yaşayabileceklerini öne sürüyordu. Nitekim bu iddia daha sonra Kaplan’ın düşünce merkezine oturmuştur⁷.

Mordecai⁸, miladi 11 Haziran 1881’de, geleneksel Yahudi takvimine göre 5641 yılı Şivan ayının 14. günü dünyaya gelmiştir⁹. O’nun doğumundan birkaç yıl sonra, ailesi büyük bir göç hareketinin parçası olarak ana vatandan ayrılıp Amerika’ya yerleşmiştir. Mordecai’ya göre, ailesinin göç etmesinin sebebi o dönemde Yahudi mallarına uygulanan boykot ve ağır ekonomik zorluklardı. 1886 yılında İsrail, iş bulmak ümidiyle Hamburg’a gider, fakat seyahat sırasında

⁴ Kaplan’ın babası İsrail, Yahudi kültürü, Yahudi eğitim ve öğretiminin önemli bir merkezi olan Litvanya’nın Kovno kasabasında doğmuştur. Kaplan, On bir yaşına geldiğinde Yahudi dini ilimleri okumak üzere Kovno ve Volozhin Haham Okullarında okumuş ve rabbi (haham) olduktan sonra Litvanyalı tanınan rabbiler arasında yer almıştır. İsrail Kaplan, 1860’larda bir Yahudi din eğitim-öğretim merkezi olan Volozhin Haham Okulunda başladığı eğitiminde, okulun kurucusu ve öğretmeni olan Volozhinli Rabbi Hayim (1749-1821)’den çok şey öğrenmiştir. Bakınız: Mel Scult, *Judaism Faces The Twentieth Century: A Biography of Mordecai M. Kaplan*, Wayne University Press, Detroit 1994, 19-23; İ. Ethem Aydın, *Mordecai Menahem Kaplan ve Yahudilikte Yeniden Yapılanma Hareketi*, Basılmamış Doktora Tezi (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı, Elazığ, 2020, 11-15. Mordecai M. Kaplan’ın hayatı hakkında geniş bilgi için bkz: Ag.tez, 11-40.

⁵ Bu konuda geniş bilgi bkz. Ali Osman Kurt, *Ultra-Ortodoks Yahudiler*, Asitan Yayıncılık, Sivas, 2011, 329 vd.

⁶ Haskala taraftarlarına aydınlanmış olan anlamında maskilim denir. Aydınlanma anlayışını takip edip benimseyen manasındaki bu kelime doğrudan doğruya Haskala ile ilişkilidir. Reformist Yahudilik, Muhafazakâr Yahudilik, Neo-Ortodoks Yahudilik ve YenidenYapılanmacı Yahudilik bu hareketin uzantısı ve sonucu olarak kabul edilir. Bkz. Alan Unterman, *Historical Dictionary of the Jews*, The Scarectow Press, Lanham, 2011, 54; Jacob Neuser and Alan Avery-Peck, *The Routledge Dictionary of Judaism*, Routledge Press, New York, 2004, 83; Norman Solomon, *Historical Dictionary of Judaism*, Rowman and Littlefield Press, Lanham, 2015, 272; <http://www.jewishencyclopedia.com/search?utf8=%E2%9C%93&keywords=haskalah&commit=search/08/10/2020>; <https://www.encyclopedia.com/philosophy-and-religion/judaism/judaism/haskalah/> (08/10/2020).

⁷ Scult, *Biography*, 23.

⁸ Mordecai, çocukken Motl diye çağırılır.

⁹ Libowitz, Richard Libowitz, *Mordecai M. Kaplan And The Development Of Reconstructionism*, The Edwin Mellen Press, 1983, New York, 1. Bu eser 1979 yılında Temple Üniversitesi’de yapılan bir doktora tezidir. Tezin orijinal ismi şöyledir: Richard Lawrence Libowitz, *Mordecai M. Kaplan As Redactor: The Reconstruction Of Reconstructionism*, Temple University, 1979, ; Scult, *Biography*, 25.

Yahudilerden gördüğü muamele buradan geri dönmesine yol açar. İsrail, 1888'de hahamlık teklifi aldığı New York'a giderken, eşi Haya Nehama, Paris'te bulunan kardeşlerinin yanına yerleşir. Paris aslında küçük Mordecai'nın batı medeniyetiyle ilk teması olmuştur. Mordecai, Paris'te gittiği ilkokulda ilk kez "On Emri" Fransızca olarak öğrenmiştir¹⁰.

Haya Nehama 8 Temmuz 1889'da çocuklarıyla Amerika'ya gider. İsrail, onları karşılar, kuzeninin evinde kısa bir süre kaldıktan sonra, tuttıkları bir eve yerleştirir.¹¹ Yeni ülkede yaşam birçok değişikliği birlikte getirir, sekiz yaşındaki Mordecia da bu yeni ortamda babasından büyük ölçüde yararlanır. İsrail Kaplan, oğlu Mordecai'nin öğretmeni olarak sürekli Yahudilik ile ilgili bildikleri öğrettiği için, babasına çok bağlıdır ve ona büyük bir hayranlık duymaktadır. İsrail Kaplan, oğlunu ilk önce temel Yahudi eğitimini alması için "*Machzike Talmud Torah*"'a kaydeder. Doğu Avrupa'dan göç eden muhafazakâr ve dindar Yahudiler tarafından kurulan bu okul daha çok geleneksel tarzda eğitim öğretim yapıyordu. Ancak bununla yetinmeyen İsrail, oğlunu tam gün eğitim yapan *Yeshivat Etz Chaim* adındaki başka bir okula nakletmiştir¹². Mordecai'nın buradaki eğitim üç yıl sürmüştür.¹³

Mordecai, on bir buçuk yaşında The Jewish Theological Seminary¹⁴ (JTS)'ye kayıt yaptırmıştır. JTS, 1893'ten 1902'ye kadar onun adeta evi olmuş ve 1902'de yapılan törenle Menahem Kaplan rabbi olmuştur¹⁵. Aynı zamanda *City College*'de devam eden Mordecai, kolejin eğitimini çok beğenirse de burada etkisinde kaldığı Batılı düşünürlerin felsefelerini esas alarak Yahudi dünya görüşünü yeniden inşa etmeye başlamıştır. 1900 yılında The City College'dan lisans derecesiyle mezun olan Kaplan, daha sonra *Columbia University*'de lisansüstü çalışmasına başlamış¹⁶, burada felsefe, sosyoloji, eğitim, İngilizce, Almanca dersleri almıştır. O, 1902 yılında JTS'dan mezun olduktan sonra *Kehilath Jeshurun* cemaatinde ilk hahamlık görevini üstlenmiş ve bu görev 1909 yılına kadar devam etmiştir. Haham olarak çalışan Kaplan aynı zamanda akademik çalışmalarını sürdürmüştür. Bu sıralarda genç haham, Ortodoks Yahudiliğin öğretileri ve ilkeleri hakkında ciddi çekinceler yaşamaya ve artık kendisini bir Ortodoks Yahudi olarak tanımlamamaya başlamıştır.¹⁷ M. Kaplan, *Kehilath Jeshurun*'dan ayrılmadan kısa bir süre önce kendisine hayat arkadaşı ve çocuklarına anne olacak olan müstakbel eşi Lena Rubin ile tanışmış ve 1908 tarihinde evlenmiştir¹⁸. Kaplan, evlendikten sonra eşiyile doğduğu topraklara giderek, meşhur bir haham olan Rabbi Isac Jacop Reines'i (1839-1915) ziyaret etmeyi ve ondan rabbi icazetini almayı amaçlamıştır. Onun ihtiyaç duyduğu şey, genel olarak kabul gören bir otoritenin onayındı. Bu bakımdan Reines doğru kişiydi. Kaplan'ın ziyareti Reines'i memnun etmiştir. Reines, Kaplanı yoklamış ve geleneksel standartlara göre onun rabbi olmayı hak ettiğine karar vermiştir. Böylece Kaplan, geleneksel usullere göre rabbi icazetini alarak New York'a dönmüştür¹⁹.

¹⁰ Scult, *Biography*, 28; Libowitz, 3.

¹¹ Gurock-Schaster, Jeffrey S. Gurock-Jacob. J. Schaster, *A Modern Heretic And A Traditional Community: Mordecai M. Kaplan, Orthodoxy, and Amerikan Judaism*, Columbia University Press, New York, 1997, 13.

¹² Scult, *Biography*, 30-31.

¹³ Scult, *Biography*, 32; Gurock-Schaster, 14; Libowitz, 4.

¹⁴ The Jewish Theological Seminary Amerika Muhafazakâr (Conservative) Yahudiliğin Teoloji fakültesidir. 1887'de New York'ta kurulmuştur. Yahudi cemaatinin din adamı ihtiyacını karşılama ihtiyacından doğmuştur. Klasik Yahudi haham yetiştirme okullarından farkı müfredatında seküler ders ve konuların da olmasıdır. 1902'de Solomon Schechter kurumun başına geçmesiyle daha modern hale gelmiştir. Bkz. Neuser-Peck, 67; Uterman, 91

¹⁵ Scult, *Biography*, 36-59; Mordecai, JTS'a devam ederken, on dört yaşında, 1895'te New York'un bir kenar mahallesinde bulunan The City College of New York'a da başlar. Sabah üzeri JTS'a öğleden sonra da *The City College*'de derslere katıldı. Kolej eğitimi yoğun bir Grekçe ve Latince ile diğer bazı ders ve konulardan oluşuyordu. Bkz: Mordecai M. Kaplan, *Communings of the Spirit I*, The Journals of Mordecai M. Kaplan Volume I 1913-1934, Ed. by Mel Scult, Wayne University Press, Detroit, 2001, 230-231.

¹⁶ Libowitz, 5; Mel Scult, "Mordecai M. Kaplan: His Life", Kaplan, *Communings of the Spirit I*, The Journals of Mordecai M. Kaplan Volume I 1913-1934, Ed. by Mel Scult, Wayne University Press, Detroit, 46.

¹⁷ Gurock-Schaster, 31.

¹⁸ Bu evlilikten Judith, Hadassah, Naomi, Selma adında dört çocukları olur.

¹⁹ Scult, *Biography*, 96-97.

Kaplan'ın düşünce dünyasının şekillendiği Columbia Üniversitesi'nde okuduğu yıllarda birçok entelektüel ve aydın gibi üç akımın etkisinde kalmıştır. Birincisi Darwinizm, ikincisi antropoloji ve sosyoloji başta olmak üzere sosyal bilimlerdeki gelişmeler, üçüncüsü ise felsefedir. Kaplan'ın, üniversitede pragmatist akım filozoflarından İngiliz Henry Sidgwick'in (1838-1900) etik anlayışı hakkındaki master tezi, onun özellikle etik meselelerine ilgi duyduğunu göstermektedir²⁰. Yine bu dönemde Kaplan, Sidgwick'in ahlak teorisi üzerinde çalışırken, klasik filozofların yanı sıra Baruch Spinoza (1632-1677) ve İmanuel Kant (1724-1804) gibi filozoflarla ilgili de inceleme yapmıştır. Ayrıca evrimi bir evrensel fenomen olarak kabul eden ve Kaplan'ın düşüncelerinin şekillenmesinde birinci derecede tesir eden Herbert Spencer (1820-1903), Pragmatist felsefenin Amerika'daki ilk temsilcilerinden William James (1842-1910) ve ahlak felsefesinde önemli bir yeri olan Alman filozof Fredic Nietzsche'nin (1844-1900) eserlerini okumuştur.²¹ Kaplan, kutsal metinlerin kritiğini yapan ve kutsal metinlerin rasyonalitesini yerinden sarsan Spinoza'nın önemini özellikle vurgulamıştır.²² Spinoza'nın aksine kutsal metinleri ve onun klasik yorumlarını titizlikle tetkik etmekten ziyade Kaplan, XX. yüzyıl Yahudi hareketleriyle somutlaşan Yahudiliğin modern yorumlarını analiz ederek işe başlamıştır. Buna rağmen Kaplan'ın "kutsal" kavramı hakkındaki düşüncelerinde ve Yahudiliği yeniden yapılandırma anlayışında Spinoza önemli rol oynamıştır²³.

Columbia Üniversitesinde felsefe ve sosyoloji üzerine aldığı dersler ile Kaplan'ın felsefesi güçlü bir pragmatik yöne doğru ilerlerken, düşünce eğilimi ise gittikçe sosyolojiye kaymıştır. Nitekim daha sonraki ilim ve fikir hayatında sürekli dini inançların işlevsel olmasıyla ilgilenmiş, grup yaşamının önemi ve değerini her zaman dile getirmiştir. Üniversitede bilhassa sosyal ahlak konusunda dönemin önde gelen bilginlerden Felix Adler (1851-1933) ve yine sosyoloji alanında yetkinliği ile bilinen Franklin H. Giddings'ten (1855-1931) dersler almıştır. Kaplan'ın temel ilgi alanı olan grup yaşamı ile dinin doğası arasındaki ilişkiyi anlamada ilk olarak sosyolog Giddings'in öğretilerinin etkisinde kaldığı söylenebilir. Giddings, dinden ziyade gelenek, adet ve örflerle ilgilenmiş, sosyalizasyon teorisini ileri sürmüştür.²⁴ Bu teoriye göre bireyin fiziksel dünyaya uyum davranışları, ekonomik faaliyetleri, deneyimleri, ahlaki fikirleri, eğilimleri ve tecrübeleri sosyal yaşamdan kaynaklanmaktadır.²⁵ Söz konusu bu teori bir süre sonra Emile Durkheim (1858-1917) tarafından gündeme getirilmiş, 1912'de yayımlanan "*Dini Hayatın İlkel Şekilleri (Formes elementaries de la Vie religieuse)*" adlı meşhur eserde dinin toplumsal tezahürlerini ve kolektif bilinç kavramlarını ele almıştır. Görüldüğü üzere, Kaplan'ın bu teori ve kavramları Durkheim'den²⁶ önce Giddings'ten öğrendiğini söylemek mümkündür. Yine tam da bu süreçte Kaplan'ın bir inançlı Yahudi öğretici ve modern bir bilgin olarak kendi istikametini belirleme arayışı, onu William James (1842-1910) ve John Dewey'e (1859-1952) yöneltmiştir. Bu fikir ve bilim adamlarının her birinin Kaplan'ın düşünceleri üzerinde etkileri olmuştur. O dönemde itibar ve nüfuz sahibi bu bilginlerin görüş, düşünce ve yazılarına başvuran Kaplan'ın arayışı sadece bireysel bir endişeyi

²⁰ Scult, *Biography*, 53; Sidgwick, etik konusunda çalışanların genelde olması gereken sistematik ve genel bilgiyi elde etme gayretlerinden, onun amaç ve yöntemlerinin de bilimsel olması gerektiğini savunduklarını belirtir. Ancak kendisi, etiği bir bilim olmaktan ziyade bir tefekkür ve çaba olarak görmeyi tercih eder. Bkz. Henry Sidgwick, *The Methods of Ethics*, Palgrave Macmillan, Seventh Edition, 1962.London, 1-2. Ayrıca Sidgwick'in etik anlayışının Kaplan üzerindeki etkisi için bkz. Aydın, 22.

²¹ Scult, *Biography*, 53-54.

²² Roy A. Harrisville-Walter Sundberg, *The Bible In Modern Culture: Baruch Spinoza To Brevard Childs*, Secon Edition, William B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge, 2002, 39.; Kaplan 10 Eylül 1928'de günlüğüne Spinoza felsefesinin kendisi için ne kadar önemli olduğunu açıkça ifade eder. Özellikle din, akıl ve Tanrı konularında Spinoza'ya başvurmayı gerekli görür. Bkz. Kaplan, *Communings of the Spirit I*, 265.

²³ Shaul Magid, "The Spinozistic Spirit In Mordecai Kaplan's Revaluation Of Judaism", *Modern Judaism 20* (2000), Oxford University Press, (159-180), 2000, 159.

²⁴ Scult, *Biography*, 55-57.; Scult, "Mordecai M. Kaplan: His Life", 47.

²⁵ Franklin Giddings, *The Theory of Socialization*, The Macmillan Company, New York, 1897, IX.

²⁶ Durkheim'in Kaplan üzerindeki tesirleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. İbrahim Ethem Aydın, "Emile Durkheim Üzerinden Mordecai M. Kaplan'ı Okumak: Din Kavramı ve Kolektif Bilinç", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 28, Sa. 2, Elazığ, 2018, 269-286.

yansıtmaz, aynı zamanda düşünen Yahudi gençlerinin Yahudiliği kaybetmemeleri için adeta zorunlu olan bir çabaya işaret etmektedir.²⁷ Binaenaleyh, onun hedefi modern eğitim almış çağdaş Yahudi gençlere, Yahudiliği yaşanabilir bir seçenek haline getirmek için bu dinin kavramlarını yeniden değerlendirme işlemine girişmektir.²⁸

Kaplan, 1909 yılının sonbaharında JTS'nin bünyesinde öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulan *The Teachers Institute of The Jewish Theological Seminary* (TIJTS)'in başına geçmiş, 1940 yılına kadar da görevi devam etmiştir.²⁹ Bu sıralarda kolejlerdeki Yahudi öğrenciler tarafından kurulmuş olan, birçok Menorah topluluklarının düşünce ve ideallerini yansıtan *Menorah Journal* adlı dergide ilk yazıları yayınlamaya başlamıştır. İlk sayısı 1915 yılında çıkan bu derginin Amerika'daki Yahudilerin entelektüel hayatı üzerinde ciddi etkisi olmuştur. Kaplan, derginin ilk iki sayısında yayımladığı bir dizi makalede fikirlerini daha ayrıntılı ve kapsamlı bir şekilde dile getirmiş; çünkü ona göre Amerika'da Yahudilerin varlığı risk altındaydı.³⁰ Burada kaleme aldığı konular ve önerdiği çözüm yolları, yıllar sonra yazdığı baş eseri "*Judaism as a Civilization*"a temel oluşturmuştur.³¹ Kaplan, fikirlerini dergideki yazıları aracılığıyla Yahudi okurları ile paylaşırken, bir grup Yahudi 1915'te kendisine gelerek Upper West Side üzerinde yeni bir sinagog kurmak istediklerini bilmişler. Kaplan, onlara hayalinde Yahudilerin dini ritüeller yanında spor, drama ve sanat alanlarında her türlü faaliyetlerini gerçekleştirebileceği bir merkez olduğunu söylemiştir. Onun amacı sinagogu temel dini ritüeller ve duadan ziyade bir sanat, ahlak, dil (İbranice), müzik, eğlence, din ve siyonizm merkezi yapmaktı.³² Bu daveti kabul eden Kaplan, bu yeni oluşuma katılmış, kurulan sinagogun adı Jewish Center olup, Kaplan da bu modern sinagogun hahamı olmuştur.³³

Kaplan, 1920'de bazı arkadaşları ile beraber *The Society for Jewish Renaissance* (SJR) (Yeniden Doğuş Yahudi Topluluğu) adıyla yeni bir dernek kurmuş, bu onların daha radikal bir mezhepsel harekete giriştiklerini göstermiştir.³⁴ Kaplan, Yahudiliğin yeniden yapılanmasını savunan bazı arkadaşıyla birlikte 1922'de New York'ta *Society for the Advancement of Judaism* (SAJ) (Yahudiliği Geliştirme Topluluğu)'i kurmuş, festival ve dini bayramları düzenli bir şekilde burada kutlamaya başlamışlardır.³⁵ SAJ, Kaplan'a düşüncelerini açıklamak ve felsefesini uygulamak için uygun bir ortam sağlamıştır. Kaplan burada bazı köklü ritüelleri değiştirebilmek için cesur adımlar atmıştır. Mesela, 1922'de büyük kızı Judith için bat mitzvah³⁶ merasimini gerçekleştirmiş olup, bu Yahudilik tarihinde bir ilk olmuştur. Kaplan, kadın ve erkeğin ibadet konusunda eşit olduğunu savunmuş³⁷ ve SAJ'da yemek, müzik ve dans gibi çeşitli sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemiştir. Tüm bu girişimler Kaplan'ın bir medeniyet olarak Yahudilik anlayışının hayata geçirilişidir.³⁸ 1933'te Amerika Yahudilik düşünce tarihinde klasik bir eser olarak kabul edilen "*Judaism as a Civilization-Toward a Reconstructionist of American-Jewish Life*" (Bir Medeniyet Olarak Yahudilik: Amerika Yahudi Hayatının Yeniden Yapılanmasına Doğru) isimli eserini yazmaya başlamış, eserinin ismi için civilization (medeniyet) sözcüğünü

²⁷ Delores Joan Rogers, *The American Empirical Movement in Theology*, (Doktora Tezi), Northwestern University Field of History of Literature and Religions, Illinois, 1985, 21.

²⁸ Kaplan, *The Religion of Ethical Nationhood, Judaism's Contribution To World Peace*, The Macmillan Company, New York, 1970, 3.

²⁹ Scult, *Biography*, 100-101.

³⁰ Scult, *Biography*, 110.

³¹ Kaplan'ın Menorah Journal'daki yazıları hakkında daha geniş bilgi için bkz. Aydın, 30-34.

³² Marc Lee Raphael, *Judaism in America*, Columbia University Press, New York, 2003, 141.

³³ Scult, *Biography*, 154-55.

³⁴ Scult, *Biography*, 179.

³⁵ Dan Cohn-Sherbok, *Modern Judaism*, MacMillan Press Ltd, London, 1996, 145.

³⁶ Bat, İbranice'de kız çocuğu demektir. Dini sorumluluklar altına giren ergen kız anlamına gelir. Mitzvah, emir manasındır. Bat Mitzvah: Yahudilikte kız çocuklarının yetişkinliğe geçişi ve Tora'nın emirlerini üstlenme merasimine verilen isimdir. Bkz. Neuser-Peck, 14.

³⁷ Scult, "Mordecai M. Kaplan: His Life", 52.

³⁸ Kaplan, *Communing of the Spirit I*, 161-162.

seçmiştir. O, yeniden yapılanma yorumunu o dönemki Yahudilik hareketlerine (Reform, Muhafazakârlık, Yeni-Modern Ortodoksluk) bir alternatif olarak değil, onlardan daha kapsamlı bir anlamı tasarladığını göstermek için “medeniyet” terimini tercih etmişti.³⁹ Mayıs 1934’te yayımlanan eser, Amerika ile özdeşleşen demokrasi karşısında bir inanç sistemi olarak Yahudiliğin yaşadığı çatışmaları anlatmakta ve geleneksel Yahudiliğin tümüyle yeniden inşasını gerekli görmekteydi.⁴⁰ Jon Butler bu yönüyle eseri, dinin modernite ile karşılaşmasının bir antropolojisi olarak nitelendirmektedir.⁴¹

Kaplan’ın takipçileri, 5 Kasım 1934’te onun fikirlerini yaymak amacıyla Yahudi toplumunun güncel meseleleri üzerine *Reconstructionist Journal* (Yeniden Yapılanmacı Dergi) isimli bir dergi çıkarmaya karar verdiler.⁴² Derginin ilk sayısı Kaplan’ın editörlüğünde Ocak 1935’te yayımlandı. 1940’ta Kaplan’ın öğrencileri, Yeniden Yapılanma programını daha aktif yürütmek amacıyla Jewish Reconstruction Foundation (JRF)’i (Yeniden Yapılanma Yahudilik Kurumu) kurdular. Bu yeni kurum Reconstructionist Journal’ın yayımını üstlenmenin yanı sıra kitap, broşür ve eğitim materyali çıkarmaya başladı. Ayrıca hareketin diğer faaliyetlerini koordine etmenin sorumluluğunu da üstlendi. 1940’ta Kaplan ve arkadaşları Yeniden Yapılanmanın amaçlarını daha da ileri götürmek için “havurot” denilen derneklerin kurulmasını teşvik ettiler. Bu faaliyetler sayesinde Yeniden Yapılanmacı Hareket, Yahudiliğin diğer çağdaş akımlarla çatışmaya girmeden, kendi ideolojisini hayata geçirdi. 1945’te sinagog ve derneklerden oluşan Reconstructionist Federation of Congregations (RFC) (Yeniden Yapılanmacı Topluluklar Federasyonu) kuruldu ve 1961’de ismini değiştirerek The Federation of Reconstructionist Congregations and Fellowships (FRCF) (Yeniden Yapılanmacı Topluluklar ve Dernekler Federasyonu)’e dönüştü. Aslında bu isim değişikliği, hareketin müstakil bir mezhebe dönüşmekte olduğunu işaretliydi.⁴³

Kaplan, geleneksel ayin ve dualara artık tahammül etmemiş, ayinlerde okunan duaların çağdaş bir Yahudinin ilgisini yansıtması gerektiğini savunmuştur. Bu yüzden 1941’de Eugene Kohn ve Ira Eisenstein ile birlikte *The New Haggadah for the Pesah Seder* adıyla ritüel usulleri ve dua şekillerini içeren yeni bir dua kitabı yayınlamıştır.⁴⁴ Bu kitaptaki farklı dua metinleri, bir takım tartışmaların ortaya çıkmasına ve bazı Ortodoks hahamların kendisine çok sert tepki göstermesine yol açmıştır.⁴⁵ Kaplan ile JTS arasındaki ayrılık derinleşmiş ve JTS üyeleri ona bir mektup yazarak, aralarındaki görüş ayrılığını ve onun geleneksel Yahudiliğe ters düştüğünü ileterek, ona ayrılıktan başka bir yol bırakılmamıştır.⁴⁶

Kaplan, muhaliflerin tüm eleştirilerine rağmen, fikirlerinden asla geri adım atmamıştır. Ona göre geleneksel ibadetler, Yahudiler arasındaki ibadet ruhunu korumada artık yeterli değildi. Bu düşünceler arasında Kaplan, modern sinagoglarda Şabat Ayininde kullanılmak amacıyla, *The Reconstructionist Sabbath Prayer Book* (Yeniden Yapılanmacı Şabat Dua Kitabı) adlı yeni bir dua kitabı daha hazırlamaya başlamıştır. Bu eser 1945’te Jewish Reconstructionist Foundation

³⁹ Deborah Dash Moore, “Judaism as a Gendered Civilization: The Legacy of Mordecai Kaplan's Magnum Opus”, *Jewish Social Studies: History, Culture, Society* (JSS) Vol. 12, No. 2 (Winter 2006), (172-186) 172-173.

⁴⁰ Scult, “Mordecai’s Life”, 53.

⁴¹ Jon Butler, “Three Minds, Three Books, Three Years Reinhold Niebuhr, Perry Miller, and Mordecai Kaplan on Religion,” *Jewish Social Studies: History, Culture, Society* (JSS), Vol 12, No., 2 (Winter 2 006): 17-29.

⁴² Kaplan, *Communings of the Spirit II*, The Journals of Mordecai M. Kaplan, (1934-1944), Ed. by Mel Scult, Volume II Wayne State University Press, Detroit, 2016, 23.

⁴³ Cohn-Sherbok, *Modern Judaism*, 146-47. <https://www.myjewishlearning.com/article/reconstructionist-judaism-the-fourth-denomination/05/06/2020>.

⁴⁴ Bkz. Mordecai M. Kaplan, Eugene Kohn and Ira Eisenstein, *The New Haggadah for the Pesah Seder*, Brehman’s Jewish Book House, New York, 1941.

⁴⁵ Hasia R. Diner, *The Jews of The United States (1654 To 2000)*, Univesity of California Press, Berkeley 2004, 255.

⁴⁶ Deborah Ann Musher, “Reconstructionist Judaism in The Mind of Mordecai Kaplan: The Transformation from a Philosophy into a Religious Denomination”, *American Jewish History*, Vol. 86, No. 4, (December 1998), The Johns Hopkins University Press (397-417), 401.

tarafından yayımlanmasından⁴⁷ bir ay sonra The Union of Orthodox Rabbis of The United States and Canada (UORUC)⁴⁸ isimli Ortodoks Yahudi kuruluşunun üyeleri Kaplan'ı yayımladıkları bir bildiri ile resmen aferez etmişler⁴⁹.

Kaplan'ın Siyonizm, modern dönemde Yahudilik ve etik milliyetçiliği üzerine önemli eserler verdiği dönem 1950 ile 1960 yılları arasındır. 1963 yılında FRCF yönetimi kendi rabbilerini yetiştirmek üzere yeni bir haham okulu kurmaya karar vermiş, bu durumda elli yıldan fazla JTS'da ders veren Kaplan, istifa ederek kurumundan ayrılmıştır. 1968'de The Reconstructionist Rabbinical College (Yeniden Yapılanmacı Haham Koleji), Philadelphia'da ilk başkanı Ira Einstein ile eğitim-öğretim faaliyetine başlamıştır. Her ne kadar hareketin içindeki bazı kişiler Yahudiliğin ayrı bir dalı gibi görünmek istemese de Kaplan, yeniden yapılanmacı haham öğrenciler için yeni bir müfredat programı düzenlemiştir. Yeni program Amerika'da diğer Yahudi mezhep ve ekoller tarafında yeterince önemsenmeyen ya da göz ardı edilen konulara öncelik vermiştir⁵⁰. O artık kendi ideolojine göre haham yetiştirebiliyordu. Bu kolejin açılması, yeni bir mezhebin kurulması anlamına geliyordu. Kaplan, doksan yaşına dayanmış olmasına rağmen burada düzenli olarak dersler vermiş⁵¹, 102 yaşında ölünceye kadar bu derslere devam etmiştir.

2. Mordecai Menahem Kaplan'ın Yahudiliğe Yaklaşımı

Kaplan'ın ortaya koyduğu Yeniden Yapılanma Hareketinin ortaya çıkış noktası onun çağdaş Amerika Yahudiliğindeki temel eğilimler ile ilgili müşahede ettiği eksiklerdir. O, Reform, Neo-Ortodoks ve Muhafazakâr hareketleri eleştirmekle işe başlar. Kaplan'a göre, Amerika'daki Reform, Neo-Ortodoks, Muhafazakâr Yahudilik hareketleri⁵², Amerika'da yaşayan Yahudi toplumunun ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktırlar. Kaplan için, bu hareketler Yahudiliği, modern Amerika medeniyeti ve geleneksel Yahudi inancı arasında sıkışıp kalan Yahudilerin hayatına sokmakta yetersiz kalmışlardır. Çünkü bu hareketlerin her biri Yahudiliği bütünsel olarak anlamamışlardır. Kaplan'a göre, Reform Hareketi, Yahudiliğin gelişen ve evrimleşen yönünü doğru bir şekilde fark edip kabul etmiş, fakat Yahudilik kimliğinin sosyal temelini ve toplumun orijinal kültürünü görmezlikten gelmiştir. Bu yüzden Yahudi toplumun grup bilincini yok saydığı ve Yahudi toplumsal yaşamının önemini göz ardı ettiği gerekçesiyle Reformist anlayışı eleştiriye tabi tutmaktadır. Çünkü ona göre Yahudiliğin grup bilincini yok saymak, Yahudiliğin varlığını sürdürmesi için gerekli olan dalı kesmektir.⁵³ Reformist Hareket, Yahudilikteki kolektif yaşamı görmezden geldiği için çok ciddi hataların içine girmiştir. Eğer Reformist eğilim Yahudi kolektif yaşamı göz ardı etmeseydi, Yahudiliği aşırı ritüelcilikten ve şekilcilikten arındırabilirdi. Bunun yanında Reformist anlayış, Yahudileri bir arada tutma ve onların manevi-ruhi yaratıcılığını ortaya çıkarmada başarısız olmuştur. Reformistler, Yahudiliği bir dini felsefeye indirgeme gibi bir hatayı işlemişlerdir. Ayrıca Reformist yaklaşımın ileri sürdüğü Tanrı-fikri ahlaki etkileri çok belirsiz bir alanın oluşmasına neden olmuştur. Bunun başka reformistlerin merasim ve ahlak kaideleri oldukça

⁴⁷ Bkz. Mordecai Kaplan-Eugene Kohn, *Sabbath Prayer Book*, published by The Jewish Reconstructionist Foundation, New York, 1945.

⁴⁸ UORUC: 1878'de New York'ta Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada Ortodoks Hahamlar Birliği adıyla kurulmuştur. 1902'de Solomon Schechter döneminde JTS'ya bağlı olarak yeniden düzenlenmiştir. Genelde Agudath Harabonim olarak bilinir. Bkz. Solomon, *Historical Dictionary of Judaism*, 404; Scult, *Biography*, 68-69.

⁴⁹ Scult, *Biography*, 361; Scult, "Mordecai M. Kaplan: His Life", 54; Mel Scult, "Excomunacations: Kaplan and Spinoza", *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, by Mel Scult, Indiana University Press, Indiana, 2015, 9; Gurock-Schacter, 140-141.

⁵⁰ <https://www.myjewishlearning.com/article/mordecai-kaplan-founder-of-reconstructionist-judaism/05/06/2020>.

⁵¹ Scult, "Mordecai M. Kaplan: His Life", 55; Cohn-Sherbok, *Modern Judaism*, 147.

⁵² Bu hareketler hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Aydın, 94-135.; ; Cohn-Sherbok, *Modern Judaism*, 25-129.

⁵³ Rogers, 44.; Robert M. Seltzer, "Mordecai Kaplan: Founder of Reconstructionist Judaism", <https://www.myjewishlearning.com/article/mordecai-kaplan-founder-of-reconstructionist-judaism/06/06/2020>.

zayıf görünmektedir.⁵⁴ Kaplan, Neo-Ortodoksluğun da çağdaş Yahudileri tatmin etmekten uzak olduğunu iddia etmiştir. Ona göre, Neo-Ortodoksluk, Yahudiliği tam bir yaşam şekli olarak görmüştür ve özellikle çocuklar için sağlam ve geliştirici bir eğitim modeli sunmuştur. Ancak Neo-Ortodoksluk da Yahudiliği zaman üstü ve değişmeyen statik kurallar bütünü olarak kabul etmiştir.⁵⁵ Kaplan, Neo-Ortodoksluk Hareketin akla karşı bir meydan okuma görüntüsü içinde olduğunu belirtmiştir. Aklı göz ardı etmek adeta bu eğilimin en dikkat çeken karakteri olmuştur. Çünkü Neo-Ortodoksluk doğaüstülüğü benimseyerek aklı devre dışı bırakmıştır. Bu bir bakıma geleneksel Yahudiliğin yeni bir tekrarı anlamına gelmektedir. Neo-Ortodoksluk adeta doğaüstülüğe dayanan geleneksel Yahudilik anlayışını yeniden onaylanmıştır. Buna binaen Tora'nın doğaüstü bir kökene dayandığını iddia eden Neo-Ortodoksluk bir çıkmaza girmiştir.⁵⁶ Bundan dolayı Kaplan, Neo-Ortodoksluğu çağdaş yaşamı daha da zorlaştıran bir romantik fosil olarak nitelendirmektedir. Modern insanın ihtiyaç ve anlayışıyla tamamen ilgisiz bir Tora ile işe koyulduğu için, Yahudi olmayanlara Tora'yı etkili bir şekilde öğretecek ve Tora'nın öğretilerini yayacak bir eylem programı geliştiremediğini ileri sürmektedir. Kaplan'a göre Neo-Ortodoksluğun Tora anlayışı ne çağdaş Yahudilerin ruhsal yaşamını canlandırır ne de Yahudi olmayanlara bir yaşam biçimi sunar.⁵⁷ Diğer taraftan Kaplan, Muhafazakâr Yahudilik Hareketi'nin de başlangıçta etkileyici ve yüksek ümitler vaat ettiğini ancak sonradan yetersizlikler sergilediğini belirtmektedir. Gelenekte en iyi olan ile modern dünyada en iyi olanı sentez etmeye kalkışan bu eğilim de başarılı olamamıştır. Genel olarak eski günlerin özlemi içinde olmuş ve geçmişin hatıralarına başvurarak kurtuluşu ve mutluluğu tarihte aramıştır.⁵⁸ Ona göre, Muhafazakâr Yahudilik her ne kadar Yahudiliğin geçmişini önemsemişse de geleneksel metotlara ve Yahudi hukukuna yani Halakha'nın muhtevasına aşırı bir ölçüde bağlı kalmıştır. Böylece, bu eğilim zamanın şartlarına ve ihtiyaçlarına yeterli bir şekilde cevap verememiştir. Binaenaleyh Muhafazakâr Yahudilik de modern çağ için uygun ve tutarlı bir görüş ortaya koyamadığı için başarılı olamamıştır.⁵⁹ Kaplan'a göre, bütün bu eksikleri giderecek ve Yahudilere mutlu ve anlamlı bir yaşam şekli sunacak olan alternatif anlayış Yahudiliği Yeniden Yapılandırma yaklaşımıdır. Bu yaklaşım Yahudiliği gelişen bir dini medeniyet olarak kabul etmektedir.

Kaplan için Yahudilik bir din değil; Yahudilerin zaman içerisinde oluşturdukları bir medeniyettir. Yahudilik, bir dinsel felsefe değildir; bir medeniyetin felsefesidir. Yahudilik dil, edebiyat, sanat, müzik, tarih, gelenek, sosyal kurumlardan oluşan kültürel ve manevi bir yapıdır.⁶⁰ Kaplan'a göre Yahudi halkının yarattığı bir medeniyet vardır. Dini olmayan unsurları da içeren bir medeniyetin özündeki temel unsur ise dindir. Medeniyeti oluşturan unsurların hepsi Yahudilik için hayati önem taşımaktadır. Bunlar bireyin kimliğini toplumla ifade edebileceği sembollerdir. Ona göre Yahudi ritüelleri "mitzvot" (emir) yerine "minhagim" (gelenek) olarak algılanmalıdır. Çünkü Kaplan için bu tür uygulamalar, bir grubun kolektif bilincini yansıtabilecek araçlar olarak hizmet eder. Dini seremoniler, değişmez ilahi kurallardan ziyade gelenek olarak anlaşılmalıdır.⁶¹

Kaplan'a göre, Yahudilik, statik bir inanç ve uygulama sistemi değil; farklı görünüşleri olan çevrenin koşulları ve özellikleri ile belirlenmiş, canlı ve dinamik bir sosyal süreçtir.⁶² Bu bağlamda Kaplan, Yahudi ritüel, kanun ve kavramlarıyla ilgili olarak üç önemli hususu dengede tutmuştur. Birincisi, geleneğin tarihsel sürekliliğini sağlama arzusudur. İkincisi, Yahudiliğin bu dünyada mutluluğun gerçekleşmesinde bir aracı olarak hizmet etmesi gerektiğine dair inancıdır. Üçüncüsü ise

⁵⁴ Kaplan, *Judaism As A Civilization Toward a Reconstruction of American-Jewish Life*, The Macmillan Company, New York, 1934, 108-110. Bu eser bundan *Civilization* olarak geçecektir.

⁵⁵ Dan Cohn-herbok, *Modern Judaism*, 131.

⁵⁶ Kaplan, *Civilization*, 151-153.

⁵⁷ Rogers, 51.

⁵⁸ Kaplan, *The Greater Judaism in The Making*, The Reconstructionist Press, New York, 1960, 370.

⁵⁹ Seltzer, "Mordecai Kaplan: Founder of Reconstructionist Judaism"; Dan Cohn-herbok, *Modern Judaism*, 132.

⁶⁰ Kaplan, *A New Approach To Jewish Life*, Hartmore House Press, Bridgeport, 1973, 37.

⁶¹ Cohn-Sherbok, *Modern Judaism*, 135.

⁶² Kaplan, *Civilization*, 1934, 209.

modern düşünceyle en iyi şekilde uyuşan ve bunu da dışarıya yansıtan bir Yahudilik anlayışıdır. Toplumlar sürekli olarak diğer medeniyetlerden kendileri için anlamlı ve yararlı fikirleri bünyelerine katarlar ve onları kendi kültür materyalleriyle birleştirerek kendi varlıklarını ve özgünlüklerini korurlar. Bir toplumsal grup manevi olarak gelişmek istiyorsa, yeni anlayışları görmezden gelerek gelişemez.⁶³ Bu düşünceden hareket eden Kaplan'a göre, bir medeniyet olarak Yahudiliğin değeri, diğer medeniyetlere ve yaşam şekillerine üstünlük göstermekle açığa çıkmaz; Yahudilere bir kurtuluş ve mutluluk yolu sundukça değer kazanır ve meşruiyetini elde eder. Bunun gibi başka medeniyetler de en yüksek ideallerini gerçekleştirmek ve kendi geleceklerini kurmak için çaba gösterirler. Bu durumda diğer medeniyetler Yahudiliğe zenginlik kattığı gibi, Yahudilik de diğer medeniyetlere güç katabilir⁶⁴.

Yeniden Yapılanmacı Yahudilik Hareketi, diğer bütün Yahudi mezhep ve anlayışlarından farklı olarak Amerika topraklarında doğup gelişmiş, onların demokrasisi, naturalist ve pragmatik felsefesi Kaplan'ın düşüncelerine ilham olmuştur⁶⁵.

2. 1. Natüralist Yaklaşım

Yeniden Yapılanmacılık, Yahudiliğin vahyedilen bir din olmadığını, Yahudilerin telkin ve fikirleriyle ortaya çıkan ve Yahudi toplumunun ihtiyaçlarıyla sürekli gelişen bir medeniyet olduğunu savunur. Yahudi medeniyetini besleyen sanat, edebiyat, müzik, folklor ve geleneklerin hepsi bir bütün olarak dinamik bir medeniyetin çekirdeğini oluştururlar.⁶⁶ Bu tamamen doğaüstülüğü reddeden, dini doğal temellere dayandıran yeni bir yaklaşım şeklidir. Bu bakımdan naturalist yaklaşım, Yeniden Yapılanma Hareketinin karakteristik özelliklerinden biridir. Yeniden Yapılanma felsefesinde en önemli şey, doğanın bilinen yasaları ve usullerine aykırı bir realite olan doğaüstülüğü tamamen reddetmesidir. Modern zamanlarda art arda gelen akılcı eleştiri, biyolojik keşif ve antropolojik çalışmalar Kaplan'ı içinde doğduğu dini geleneği yeniden incelemeye, dini teori ve dinsel işlevde yeni yönleri aramaya teşvik etmiştir. Kaplan, Yahudi kutsal metinlerinde anlatıldığı şekliyle Tanrı'nın insan ile iletişime geçme şeklini ve mucizeleri kabul etmez. Doğaüstü bir şekilde Tanrının kendisini insana ifşa ettiği inancını da kabul etmez. Yahudi dininin ancak doğaüstülüğü terk ederek modern dünyaya uyum sağlayabileceğini düşünür.⁶⁷ Bu açıdan Yeniden Yapılanmacı Hareketin natüralizm ile adeta özdeşleştiğini söyleyebiliriz.

Kaplan'ın doğaüstülüğe ve mucize anlayışına dayanan Ortodoks Yahudi geleneğine karşı şüpheli tutumunu, onun ilk gençlik yıllarına hatta çocukluğuna kadar götürmek mümkündür. Özellikle İbranice dili uzmanı olan ve Yahudi kutsal metinlerini kelime ve gramer yapıları açısından inceleyen Arnold Ehrlich'in (1848-1919)⁶⁸ geleneksel Yahudilik ile ilgili bazı meselelerde Kaplan üzerinde tesir bıraktığını söyleyebiliriz. Ehrlich, baba Israel Kaplan'ı sık sık ziyaret etmiş ve bu esnasında Mordecai Kaplan ile dini konularda sohbet etmiştir. Ehrlich ile yapılan sohbetlerin etkisiyle Kaplan Ortodoks Yahudilik hakkında bazı kuşku duymaya başlar. Özellikle vahyin mucizeviliği, Musa'nın Tora üzerindeki yetkinliği ve Musa'nın doğrudan doğruya Tanrı ile görüşmesi konularında sürekli bir sorgulama içine girmiştir. Israel, oğlunun Ortodoks

⁶³ Eric Caplan, *Reconstructionist Prayer Within the Context of Contemporary North American Jewish Life*, (Doktora Tezi), the degree of Doctor of Philosophy a thesis submitted to the Faculty of Graduate Studies and Research Department of Jewish Studies McGill University, Montreal, 1998, 35.

⁶⁴ Kaplan, *The Meaning of God in Modern Jewish Religion*, Wayne State University Press, Detroit, 1994, 100.

⁶⁵ Charles Liebman, "Reconstructionism in American Jewish Life," *American Jewish Yearbook*, Ed. Morris Fine and Milton Himmelfarb, Philadelphia, 1970, 20.

⁶⁶ Hilary L. Rubinstein-Dan Cohn-Sherbok-Abraham J. Edelheit-William D. Rubinstein, *The Jews in The Modern World: A History Since 1750*, Arnold Press, London, 2002, 55.

⁶⁷ Michael Alper, *Reconstruction and Jewish Education: The Implications of Reconstructionism for Jewish Education in the United States*, (Doktora Tezi), A Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy under the Joint, Columbia University, 1954, 69.; Jack J. Cohen.; *Democratizing Judaism*, Academic Studies Press, Boston, 2010, 142.

⁶⁸ Arnold Ehrlich hakkında daha fazla bilgi için bkz. Richard M. Stern, "Arnold B. Ehrlich: A Personal Recollection", *American Jewish Archives*, April, 1971, (73-85), 73-77. [http://www.jewishencyclopedia.com/articles/5462-ehrich-arnold/\(07/10/2020\)](http://www.jewishencyclopedia.com/articles/5462-ehrich-arnold/(07/10/2020)).

anlayışın doğaüstü niteliği üzerinde eleştirel bir tefekkür içine girdiğini gördüğünde endişeye kapılır ve bu durumun sorumlusu olarak gördüğü Ehrlich ile ilişkisini keser.⁶⁹ Ancak Kaplan ilk aşamasında geleneksel Yahudilikte var olan ve süregelen doğaüstülüğe karşı çıkmıştır, ikinci aşamada da ise natüralist bir eğilimi benimsemeye başlamıştır. Kaplan'ın Yahudiliğe natüralist yaklaşımı, aslında onun Columbia Üniversitesi yıllarına dayandırılabilir. Onun Franklin H. Giddings'ten aldığı dersler ile ortaya çıkan ve Durkheim'den mülhem gelişen kolektif bilinç ve toplum-din ilişkisi görüşleriyle dinin ilahi oluşunda ciddi şüpheleri ortaya çıkmıştır. Aynı türden olma veya "biz" bilincinin grup yaşamının temelini oluşturduğunu ve bunun da kolektif değerlerin ve fikirlerin geliştirilmesine yol açtığını savunan Kaplan, bu görüşü dini yaşama uyguladığında şu sonuca varmaktadır: Din ilahi bir vahyin ürünü değildir; yaşanan ve paylaşılan yaşam tecrübesinden yavaş yavaş ortaya çıkan grup yaratıcılığının bir ürünüdür. Kısaca grup yaşamı genelde tüm toplumsal değerlerin, özelde ise din muhtevasının kaynağıdır.⁷⁰ Bu kavrayışla Kaplan'ın Yahudi kutsal metinlerinde geçen insanın kökeni ile ilgili bilgilere şüpheyle yaklaştığını söylemek mümkündür. Adeta kutsal metinlerde yer alan insanın yaratılışı hakkındaki inancı da sarsılmıştır. Ve nihayet bu farkındalık kaçınılmaz bir şekilde onu naturalist anlayışa götürmüştür.⁷¹

Kaplan, Yahudi birey ve toplumsal hayatından doğaüstülüğü tamamen çıkarma gayreti içinde olmuştur. Onun 1958 yılında yayımlanan *Judaism Without Supernaturalism (Doğaüstülükten Arındırılmış Yahudilik)* adlı eserinde Kaplan, Yahudiliği yeniden yapılandırma programının ilk şartı olarak, onu doğaüstülüğe dayanan mucizevi söylemden kurtarmak olarak ifade eder. Ona göre kitabın temel amacı Yahudi geleneğindeki doğaüstü söylem, varsayım ve kabullerin savunulmaz olduğunu ortaya koymaktır. Yahudilik ancak doğaüstülükten kurtularak yeniden dirilip gelişebilir.⁷²

Yeniden Yapılanmacı Hareketin natüralist yaklaşımı, büyük ölçüde Kaplan'ın teolojik fikirleri ve onun kurtuluş öğretisiyle ilişkilidir. Kaplan'ın kurtuluş öğretisi de Tanrı anlayışıyla yakından ilgilidir. Bundan dolayı Kaplan özellikle *The Meaning of God in Modern Jewish Religion* adlı kitabında bu konuyu etraflıca ele almaktadır. Ona göre geleneksel Yahudilikte kurtuluş doğrudan öteki dünya yani ahiret ile ilgilidir. Buna göre insanın mutluluğu ve saadeti öteki dünyada gerçekleşecektir. Bu geleneksel kurtuluş öğretisi uzun süre geçerli olmuştur. Bu öğretinin söylemleri Yahudilerin motive olmasını sağlamıştır. Tanrı'nın mesh ettiği ve kurtuluş için görevlendirdiği Mesih'in bütün insanlar arasında İsrail'in üstünlüğünü tesis etmek ve bihakkın İsrailoğullarını yönetmek için gelişi, Tora bağlarını ödüllendirmek amacıyla ölümlerin dirilişi, kıyamet gününde kötü insanların yargılanıp cezalandırılması ve iyi insanların da erdem ile ödüllendirilmesi bu döneme ait söylemlerdir. Ancak artık günümüz dünyasında kurtuluş, İsraililerin atalarının benimsediği şekliyle öteki dünya için düşünülmemelidir. Yeniden Yapılanmacı anlayışta kurtuluş bu dünya içindir. Buradaki kurtuluştan kasıt kişinin özellikle bu dünyada bireysel ve sosyal olarak kendini gerçekleştirmesi ve mutlulukla tatmin olmasıdır. Bu insan kişiliğinin sürekli olarak gelişimini ifade eder. Çünkü kurtuluş ahlaki mükemmellik, sosyal alanda barış ve bireysel düzeyde ise ikmale erme anlamına gelir. Bu dünya adeta insanlara kendini fark etmek ve kendini gerçekleştirmek için fırsat ve imkân tanımaktadır. Kurtuluş bu yönüyle dinin de vazgeçilmez bir unsurudur.⁷³ Hatta Kaplan'a göre "din, insanın yaratılıştan gelen içsel kurtuluş veya kendini gerçekleştirme ihtiyacından doğan doğal bir sosyal süreçtir".⁷⁴ Ayrıca kurtuluş özgür, adil ve paylaşımaya dayalı bir sosyal düzenin kurulması anlamına da gelir. Kaplan'a göre bu tür bir kurtuluşu gerçekleştirmek için bu dünyada yeterli derecede kaynaklar var. Ayrıca kapasite ve

⁶⁹ Mordecai M. Kaplan, "The Way I Have Come," in *Mordecai M. Kaplan: An Evaluation*, Ira Eisenstein and Eugene Kohn, eds. (New York: The Jewish Reconstructionist Foundation, 1952), 289; Scult, *A Biography* 45-46; Libowitz, 11-12; Scult, "Mordecai M. Kaplan: His Life", 45.; Eric Caplan, 11; Aydın, 40-42.

⁷⁰ Scult, "Mordecai M. Kaplan: His Life", 47;

⁷¹ Caplan, 12.

⁷² Kaplan, *Judaism Without Supernaturalism: The Only Alternative to Orthodoxy and Secularism*, The Reconstructionist Press, New York, 1967. X.

⁷³ Kaplan, *The Meaning of The God*, 43-52.

⁷⁴ Kaplan, *The Meaning of The God*, XXIV.

kabiliyet açısından insan da bu donanımına sahiptir.⁷⁵ Bu bilgilerden yola çıkarak diyebiliriz ki kurtuluş kavramında bile Kaplan doğaüstülük ve natüralist ayrımını yapmaktadır. Kaplan'ın öteki dünya ifadesi doğaüstünü, bu dünya ifadesi ise dünyaya işaret eder. O halde doğaüstülükten natüralist anlayışa doğru bir eğilimin kalın çizgilerini fark etmemek mümkün değildir. Doğaüstülüğü dışlayan bu eğilim Kaplan'ın Tanrı görüşünde daha fazla kendini hissettirir.

Kaplan'ın düşünce dünyasında en tartışmalı meselelerden bir tanesi onun teolojisidir. O, geleneksel Yahudilikte benimsenen Tanrı'nın doğaüstü bir şahsiyet olarak algılanmasına itiraz etmekte; Tanrı'nın bir kuvvet veya süreç olarak düşünülmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Daha açık bir ifadeyle onun formüle ettiği Tanrı kurtuluşu sağlayan güç olarak anlaşılmalıdır.⁷⁶ Bu durumda Kaplan'a göre Tanrı hakkında geleneksel Yahudilik tarafından öne sürülen üstün benlik (süper-self) niteliği doğru, gerçekçi ve isabetli değildir. Tanrı'nın yaşadığını ve diğer yaşayan canlı varlıklarla aynı veya benzer yaşam özelliklerine sahip olduğunu söylemekten ziyade Tanrı'nın yaşamın ta kendisi olduğunu ifade etmek daha doğru bir yaklaşımdır. Bunun veciz ifadeyle özeti şudur: "Tanrı ve yaşam bir ve aynıdır."⁷⁷ Buradan hareketle Tanrı bir şahsiyet, bir benlik ve bir şuur değilse, o zaman Tanrı bir iradeye de sahip değildir, kural koyamaz ve insanlarla anlamlı bir iletişim de kuramaz. Eğer Tanrı bir benlik ya da varlık değil ise, o durumda Tanrı'nın insanları ve tarihi yönlendirdiğinden nasıl bahsedilebilir?⁷⁸ Bu kritik soruya cevap olmak üzere diyebiliriz ki, Kaplan'ın ortaya koyduğu teolojinin en yenilikçi ve farklı yönü Onun Tanrı'nın bir varlık değil bir süreç olduğu yönündeki vurgusudur. Kaplan için Tanrı terimi işlevsel bir isim olup süreç olarak görülmeli, çünkü işlev ya da süreç halinde olan doğadaki olayları sevk eder.⁷⁹

Açıkça ifade etmek gerekir ki Kaplan'ın teoloji ile ilgili fikirleri öncelikle doğaüstü Tanrı anlayışının reddine dayanır. Bu yüzden o, sıklıkla kendisini natüralist olarak addetmekte; Tanrı'yı insan ve toplumun içinde her an mevcut olan bir varlık olarak kabul etmekte, insan yaratıcılığının en yüce ideali olarak görmektedir.⁸⁰ Kaplan'a göre Tanrı, bütün evrenin her tarafında farkına vardığımız bir güçtür ve doğanın her yerinde keşfettiğimiz muhteşem tasarım, uyum, düzen, plan ve amacın gerçekleşmesinden sorumludur.⁸¹ Bu düşüncelerden hareketle Kaplan, kendini insanoğluna adayan, tarihe yön veren ve insanların uyması için yasalar koyan bir Tanrı'yı kabul etmez.⁸² Kaplan'ın düşüncesinde Tanrı-toplum ilişkisi doğaüstü bir bağlam içerisinde değil; hayatın içinde karşılıklı olarak gerçekleşen ortak bilinç içinde değerlendirilmelidir. Toplumun manevi gücü, kaygıları aşmak ve nihai bir hedefe bağlamak için değerler üreterek Yahudilere özgün bir şahsiyet sağlamıştır. Kaplan'ın Yahudi toplumunun yarattığı değerlerden kastı, toplumun kutsallarıdır. Bu durumda, İnsanlar tarafından oluşturulan bu nihai değer, Tanrı olarak adlandırılır.⁸³ Zira Ona göre Tanrı kavramı Yahudi dininin dinamik ve gelişen karakterinin ana kanıtıdır.⁸⁴

Kaplan'a göre, modern düşüncede realiteye karşı yaklaşım, doğal ve doğaüstü ikilemini anlamsız hale getirmiştir. Doğanın bir takım gizil güçlerin bir alanı olarak görülmesi son bulmuş, gerçeğin her parçası gerçeğin bütünü tarafından belirlenmiştir. İnsan gerçeğin bir parçası olarak

⁷⁵ [https://www.jewishvirtuallibrary.org/who-is-a-reconstructionist-jew/\(07/10/2020\)](https://www.jewishvirtuallibrary.org/who-is-a-reconstructionist-jew/(07/10/2020)).

⁷⁶ Kaplan, *The Meaning of The God*, 40.

⁷⁷ Kaplan, *Questions Jews Ask*, Reconstructionist Press, New York, 1956, 102.

⁷⁸ Scult, Scult, "Kaplan and His God: An Ambivalent Relationshop", *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, Indiana University Press, 2013, 111.

⁷⁹ Caplan, 29.

⁸⁰ Gershon Greenberg, *Modern Jewish Thinkers*, Academic Studies Press, Brighton 2011, 470.

⁸¹ Kaplan'ın teolojik bağlamda Tanrı anlayışı bu araştırma makalesinin alanını aştığı için bu hususta daha fazla bilgi için Kaplan'ın en kapsamlı ve etkili teoloji eseri olan *The Meaning of God In Modern Jewish Religion*'a bakılabilir.

⁸² Scult, "Kaplan and His God: An Ambivalent Relationshop", *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, Indiana University Press, 2013, 110.

⁸³ Raphael, 141.

⁸⁴ Kaplan, "The Evolution of the Idea of God in Jewish Religion", *The Jewish Quarterly Review*, New Series, Vol. 57, The Seventy-Fifth Anniversary Volume of the Jewish Quarterly Review, 1967, 332-346.

kendini anlamlandırırken realitenin tamamıyla ilişki kurabilir. Realite bütünlüğü içinde gerçeği tefekkür eylemi, insanı gerçeğin dışına itmez. Böylece insan, Tanrılığın ve kutsallığın farkındalığına kaynak olan birbiriyle ilişki kurma işlevinin insanın dışında değil, içinde işlediğini fark eder. Bu durumda, hem Tanrının evreni ile insanın evreni arasında, hem de doğa ile doğaüstü arasında bir ikilik yaratma ihtiyacı ortadan kalkar. Buradan şu sonuca varılabilir: yaratıcılık unsuru bize Tanrının aşkın işleyişine dair bir ipucu olarak görülebilir. Tanrı evrenin dışında duran bir varlık değil, evrenin yaşamıdır.⁸⁵ Doğanın ve tarihin dışında var olan bir Tanrı, insanın karşılaştığı ve dünyayı fark ettiği yolları aşan araçlar sayesinde tanınabilir. Doğaüstü varsayımları esas alan dini önermeler ve ifadeler, özgün ve korumalı bir statü iddiasında bulunarak diğer bütün beşeri bilgi formlarını reddeder.⁸⁶ Bu durumdan kurtulmanın yolu tabiatüstü Tanrı anlayışından kaçınmaktır. Bu yüzden Kaplan'ın Yahudi teolojisine asıl katkısı, onun ileri sürdüğü "transnaturalizm" teorisidir. Tanrı fikrinin natüralistik kavram ve terimlerle yeniden yorumlama veya yeniden yapılandırma olan transnaturalizm bir dini natüralizm biçimidir. Kaplan için bu teorinin amacı hem doğaüstülüğün hem de doğaya indirgemeciliğin gizli tehlikelerini savuşturacak felsefi bir teoloji geliştirmektir. Yani ölçsüz ve sınırsız doğaüstü ile aşırı indirgemeci natüralizm arasında bir orta yol bulmak Kaplan'ın arayışında en önemli kilit noktadır.⁸⁷

Natüralizm fiziksel, deneysel ve bilimsel olanın dışındaki başka her şeyi reddeder. Kaplan için natural alan doğaüstü, mucizevi ve büyüdü alandan farklıdır. İnançlı natüralist bir ruh, kudret ya da güce inanmada bir beis görmez ancak duyuların ötesinde olan ya da duyularla kavranılmayan bir alanı da kabul etmez. Teolojik bir perspektiften bakıldığında natüralizm, konuşan, yasalar koyan, kullarının acı ve dertlerini duyan bir Tanrı'yı reddetmeyi gerektirir.⁸⁸ Bu bağlamda Yeniden Yapılanmacı görüşün natüralist yaklaşımı Tanrı kavramını da natural bir çerçeve içinde ele almayı gerekli kılmaktadır. Tanrı doğanın sınırlarını aşan, doğaya aşkın bir varlık değil; doğal düzenin bir parçası olarak görülür. İçinde hem Tanrı hem de insanın olduğu tek bir evren vardır. İnsanın evreni ile Tanrı'nın evreni arasında herhangi bir ikilik oluşturmaya gerek yoktur.⁸⁹ Ancak Kaplan'a göre Tanrı doğal düzenin bir parçasıdır. Tanrı'nın evrenin yaratıcı yaşamı ise Tanrı doğanın dışında değil doğanın içinde aşkın bir güçtür. Dolayısıyla Tanrı doğayı aşkın olarak değil; doğanın bir parçası olarak anlaşılmalıdır. Kaplan'a göre Tanrı doğal kanuna müdahale edemez, onu durduramaz ya da erteleyemez.⁹⁰ Ona göre Tanrı kavramı evrensel olarak geçerli olan prensiplere aykırı bir şekilde anlaşılabilir. Yani Tanrı natürel sistemin dışında olamaz. Tanrı sistemin geri kalan diğer unsurlarının çalışma şekliyle zıt bir tarzda var olan ve işlev gören bir esrarengiz varlık olamaz. O halde dinin ve Tanrının anlaşılması gereken sınırları belirleyen şey bilimsel dünya görüşüdür.⁹¹ Tanrı hakkında söylenen ve düşünülen her şey gerçek ve doğru olarak kabul edilen diğer şeyle uyum içinde olmalıdır. Örneğin Tanrının mucizeler gerçekleştirdiği inandırıcı değildir.⁹² Bu yüzden de Yahudiler için Yahudi dini artık Tanrı'nın varlığını mucizevi nitelikli tarihsel olaylarla gösteren bir anlayışa dayandırılmaz. Bundan böyle Yahudi dinin insanın doğasıyla ilişkili ve uyumlu bir Tanrı anlayışına dayandırılmalıdır.⁹³

Tanrı'yı bir doğaüstü güç olarak kabul etmeme Yahudilik teolojisi açısından kavramsal birçok değişikliğe yol açar. Çünkü eğer harici bir doğaüstü güç yoksa geleneksel Yahudiliğin

⁸⁵ Kaplan, *Civilization*, 316.

⁸⁶ Sheila Greeve Davaney, "Beyond Supernaturalism: Mordecai Kaplan and the Turn to Religious Naturalism," *Jewish Social Studies*, Vol. 12, No. 2, (Winter 2006), (73-87), 75.

⁸⁷ William E. Kaufman, "Mordecai M. Kaplan and Process Theology: Metaphysical and Pragmatic Perspectives", *Process Studies*, Vol. 20, Issue 4, Winter 1991, (192-199), 192.

⁸⁸ Mel Scult, "Kaplan's Theology: Beyond Supernaturalism", *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, Indiana University Press, 2013, 134.

⁸⁹ Kaplan, *Civilization*, 316.

⁹⁰ Kaplan, 28.

⁹¹ Rogers, 23.

⁹² Kaplan, *The Meaning of God*, 20.

⁹³ Kaplan, *The Greater Judaism in the Making*, 459.

önemli bir sac ayağı olan bir ahit ya da anlaşma da olamaz. Kaplan'a göre ahit yoktur, çünkü Tanrı'nın emirleri ve Tanrı'nın emretmesi gibi bir fiil yoktur. O, İbranice kutsal metinlere ve rabbinik geleneğine büyük saygı duymakla birlikte bunları hatalı beşeri metinler olarak görür. Satlow'un ifade ettiği gibi onun Tanrı'yı bir doğüstü güç olarak kabul etmemesi kavramsal bir domino etkisi yaratır. Çünkü eğer harici bir doğüstü güç yoksa, bir ahit ya da anlaşma olamaz. Kutsal ve ahitleşmiş bir toplum olarak İsrailoğulları, hiçbir tarihi işleve ve kadere sahip olamaz. Bunun anlamı şudur: İsrail'in tarihi travmalarının bir anlamı ya da farklı bir amacı yoktur. İsrail zulme ya da doğal felaketlere maruz kaldığında, bunun sebebi İsrail'in günahı değil; insanların birbirilerine yaptıkları kötülüklerin ve doğal felaketlerin bir sonucudur.⁹⁴ Buradan yola çıkarak, natüralist bir anlayışla, Kaplan, İsrail'in seçilmiş topluluk olduğuna dair görüşe de karşı çıkar. Yahudilerin seçilmiş halk oldukları şeklindeki geleneksel Yahudi inancının Yahudi teolojisinden çıkarılması gerektiğini ileri süren Kaplan'a göre, her toplum kendini evrensel değerlere adayarak özel bir alanda ilerleyebilir.⁹⁵

Kaplan, bütün Yahudi geleneğini Yahudilerin meydana getirdiği bir ürün olarak görmektedir. Ona göre Yahudi geleneği bir bakıma insan ve çevre arasındaki karşılıklı bir reaksiyondan ibaret olup bu tamamen doğal ve normal bir süreçtir. Eğer Yahudi geleneği doğal bir fenomen ise Yahudi toplumu pasif konumdan çıkarılıp o geleneğin yaratıcısı olarak kabul edilmelidir. Kaplan'a göre geleneğin kendisi hem canlandırıcı bir unsur olarak görülmeli hem de toplumun yaşam iradesinin bir ürünü olarak anlaşılmalıdır. Kısaca Kaplan için Yahudi geleneği Yahudilerin yaşamlarını değerli hale getirme çabalarının sonucudur. Bu durumda Yahudi geleneğinde yer alan fikirleri, alışkanlıkları, tutumları, kurumları geçmişin kalıntıları olarak değil, yeni yaşamı yaratan enerji olarak görmek mümkündür. Kaplan'a göre Tora da Yahudi toplumunun oluşturduğu ve zaman içinde geliştirdiği bir ürün⁹⁶ olup onların Tanrı arayışını kaydeden en eski beşeri doküman olarak vahiy ürünü değildir.

Kaplan'a göre Yahudiler, modern zamanlarda dinsel ve düşünsel kiriz içine girmişlerdir. Bu krizi aşmak için Yahudilerin Yahudiliği öteki dünya dininden çıkarıp bu dünya dinine dönüştürmeleri gerekir. Çünkü geleneksel anlayışta olağanüstü şekillerle vahy edildiğine inanılan Tora aracılığıyla Yahudilere öteki dünyanın ebedi bir hayat sunduğu öğretilmiştir. Ancak Yahudiliğin bu dünyada Yahudilere kurtuluşa varmalarına yani kendilerini gerçekleştirmelerine yardımcı olması gerekir⁹⁷. Bu öneri doğüstülükten natüralist alana yönelimi ifade eder. Dolayısıyla diyebiliriz ki Yeniden Yapılanmanın temel eğilimi dinsel natüralist yaklaşımdır. Din, yalnızca aklın Tanrı hakkında ortaya koydukları anlamına gelir. Bu yüzden de doğüstü olarak vahyedilen din anlayışı aklın ilkeleriyle çelişmektedir.⁹⁸ Bu bağlamda Kaplan doğüstülüğe dayanan geleneksel Tanrı ve seçilmişlik anlayışını eleştirir ve Yahudilerin kendilerini ve ilahi alanı yeniden yapılandırmalarını ısrarla tavsiye eder.⁹⁹ Ona göre modern insan doğüstü yöntemden natüralist yöneme geçmediği sürece din, makul bir yere konulamaz.¹⁰⁰ Dinin varlığı, medeniyetin diğer unsurlarına dayanır. Bir toplumun dininden kast edilen şey, toplumun medeniyetindeki Tanrı fikrinin pragmatik olarak işlev görmesidir. Kaplan, çağdaş dünya gerçeklerini, natüralist dünya bakış açısının bir gerekliliği olarak görür. Ona göre din, modern dünyanın natüralist ve bilimsel anlayışına uymalıdır. Bu, dinin diğer tüm yönleri için olduğu gibi Tanrı hakkındaki anlayışımız için de geçerlidir. Tanrı anlayışımız doğru olarak kabul edilen her şeyle uyumlu olmalıdır.¹⁰¹

⁹⁴ Michael L. Satlow,; *Creating Judaism (History, Tradition Practice)*, Columbia University Press, New York, 2006, 40.

⁹⁵ Seltzer, "Mordecai Kaplan: Founder of Reconstructionist Judaism"

⁹⁶ Kaplan, *The Future of the American Jew*, Reconstructionist Press, New York, 1981, 377.

⁹⁷ Kaplan, *The Meaning of God*, XXV.

⁹⁸ Kaplan, *The Greater Judaism*, 188.

⁹⁹ Davaney, 74.

¹⁰⁰ Kaplan, *The Religion of Ethical Nationhood*, 2.

¹⁰¹ Kaplan, *The Meaning of God*, 19-20.

2.2. Bütünsel (Organizmal) Yaklaşım

Yeniden Yapılanmacı anlayışın temel dayanaklarından biri insan yaşamına yapısal ve bütünsel bakış açısıyla yaklaşımıdır. Buna göre, bir canlı organizma olarak insan yaptığı tüm iş ve eylemlerde belli bir uyum, düzen, birlik ve bütünlük ölçüsüyle hareket etmektedir. Yeniden Yapılanmacı Hareketin temel mantığı, olaylara ve insani meselelere bütünlük ve uyum ölçüsüyle yaklaşmasıdır. Düşünmek, hissetmek, istekli ve iradeli olmak, muhakeme etmek, hatırlamak ve yargılamak birbirinden ayrı ve birbirinden bağımsız işlemler değildir. İnsan çevre ile etkileşiminde bir bütün olarak tepki verir. İnsanı oluşturan organlar ve melekeler ayrı ayrı davranmaz, hep birlikte bir uyum ve bütünlük içinde reaksiyon gösterirler. Bunun gibi herhangi bir sosyal yapıyı oluşturan unsurları arasında bütünlük bir ilişki vardır. Bu sosyal yapı ister aile, toplum, ulus ya da ister dünya milletleri veya halk toplulukları olsun, kurucu elemanları arasında tamamlayıcı, uyumlu ve yekpare bir ilişki söz konusudur. Bir toplumun politik, ekonomik, sosyal ve kültürel koşulları ile ahlaki, dini ve manevi koşulları birbiriyle ilişkili ve birbirine bağımlıdır. Denilebilir ki bir taraftan birey esas olarak politik, ekonomik, sosyal ve kültürel bir çevrenin ürünüdür ve bütünsel bir şekilde o çevreyle doğrudan doğruya ilişkilidir. Diğer taraftan bir bütün olarak insanlık ve büyük beşer topluluğu organik olarak birbirleriyle ilişkili olan milletler, halklar, cemiyetler, mahalleler ve aileler gibi daha küçük topluluklardan oluşur. Organizmanın bir parçası geliştiğinde diğer tarafı da bundan fayda görür ya da tam aksine organizmanın bir parçası zarar gördüğünde diğer tarafı da zarar görür. Yeniden Yapılanmacı Hareket, insan yaşamının bu organik-bütünsel karakterini esas alan bakış açısından dolayı hem bireysel hem de toplumsal kurtuluşa ya da mutluluğa ulaşmanın bir aracı olarak politik, ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyet ve hareketin önemini vurgulamaktadır. Gerçekten de birey toplumun gelişimini ve refahı için çaba göstermeden kurtuluşa ulaşmayı, tatmin olmayı veya toplum içinde kendini gerçekleştirmeyi bekleyemez. Diğer taraftan toplum da kendisinin bir parçası olan bireyin hakları, refahı ve mutluluğu için gerçek bir endişe içine girmeden kurtuluşu yani toplumsal huzuru elde edemez. Dolayısıyla birey ile toplumun organik ilişkisi karşılıklıdır ve birbirini tamamlar.¹⁰² Yeniden Yapılanmacı anlayış birey ve topluma bir bütün olarak bakar. Birey ve toplumu birbirini tamamlayan bir organizma olarak düşünür. Bu durumda dinsel ve düşünsel yaşamı yeniden yapılandırma faaliyeti de bütünsel olarak gerçekleştirilmeli; hem bireye hem de topluma yönelik olmalıdır. Birey ve toplum arasında parça-bütün ilişkisinin varlığına inanan Kaplan'ın hem insanoğlunun yaşamında toplumu ve toplumsal kurumları öne çıkaran Fransız sosyolog Emile Durkhem'i (1858-1917) takip etmesi, hem de bireyi esas alan Amerikalı psikolog ve filozof olan William James (1842-1910) ve John Dewey'in (1859-1952) pragmatik öğretilerini benimsemesi bu bağlamda açıklanabilir.¹⁰³

Yeniden Yapılanmacı anlayışta birey ile toplum arasındaki bu bütünsel ilişki din ve medeniyet ilişkisinde de hâkim unsurdur. Bu bütünsel yaklaşıma göre din ve medeniyet parça-bütün ilişkisi içindedirler. Din, bir medeniyetin temel değerlerini, ahlaki ilkelerini, yani maneviyatını ifade ederek medeniyetle organik bir ilişki kurmaktadır. Bu yüzden Kaplan'ın ifadesiyle her bir din kendi medeniyetinin görünümünü yansıtır. Birey ve toplum açısından dini değerli ve önemli kılan, temsil ettiği medeniyettir.¹⁰⁴ Bu açıdan bakıldığında, Yahudi dininin canlılığı ve gücü, bir bütün olarak Yahudi medeniyetinin canlılık ve gücüne bağlıdır. Yahudi medeniyetinin gücü de Yahudiliğin gücüyle ilişkilidir.¹⁰⁵ Bir medeniyeti bir dinden, bir dini felsefeden veya bir edebi kültürden ayıran husus bu temel ve organik ilişkidir.

Kaplan'a göre, her medeniyetin unsurları ayrı ayrı belirlenebilir. Dil sosyal grubun hatıralarını ve duaları; edebiyat ve diğer sanatlar toplumun değerlerini yansıtmaya aracıdır. Hukuk,

¹⁰² Alper, 71-72.

¹⁰³ Durkheim, James ve Dewey'in Kaplan'ın fikirleri üzerindeki tesirleri ve düşünce dünyasının oluşmasındaki rolü hakkında daha geniş bilgi için bkz. Aydın, *Mordecai Menahem Kaplan*, 40-67.

¹⁰⁴ Kaplan, *The Future of the American Jew*, 173.

¹⁰⁵ Alper, 73.

adetler ve gelenekler aynı çağda yaşayan insanlar için bir sosyal çimentodur. Bunlar önceki nesillerle duygusal bir bağ oluşturur. Bu unsurlar sayesinde insanlar kendilerini öncekilerin devamı olarak görürler. Buradan hareketle Kaplan, dikkatleri din unsuruna çekmektedir. Ona göre bir medeniyetin dini unsurları grubun ideallerini ve hedeflerinin oluşumunda temel işlev görür. Dini unsurlar grup idealleri ve hedeflerinin belirlenmesinde onay verme ya da yaptırım uygulama şeklinde rol oynarlar. Böylece medeniyetin değerlerini genişletir; onu tahribat ve yıkıma karşı korur. Bu unsurlar ayrı olsalar da organik olarak birbirleriyle ilişkilidirler. Kaplan'a göre organiklik niteliği Yahudilik medeniyeti için de geçerlidir. Yahudi medeniyetinin bu organik karakteri onunla ilgili en hayati gerçektir. Her bir parça bütünü belirler.¹⁰⁶ Çünkü Kaplan'ın bakış açısına göre Yahudilik, içinde dinin de olduğu birçok unsurdan oluşan bir bütündür. Medeniyeti oluşturan parçalardan en önemlisi dindir. Yahudi medeniyetinin yaşayan, canlı ve birçok unsurunun birbirine bağlı organik bir süreç olduğuna inanan Kaplan, bu temel çıkarımdan yola çıkarak şu üç sonuca varmaktadır. Birincisi, Yahudi dini bir bütün olan Yahudilik ile eşanlamlı değildir. Yahudi dini Yahudiliğin tümü ile ne eşdeğerdir ne de onu tamamıyla kapsar. İkincisi, Yahudi dini, Yahudi medeniyetini oluşturan diğer unsurlar olmaksızın herhangi bir fonksiyon icra edemez. Bu din ancak medeniyetin diğer parçalarıyla birlikte olursa anlamlı bir işlev yerine getirebilir. Üçüncüsü, Yahudi dini olmadan Yahudi medeniyeti eksik kalır, bütünlüğünü koruyamaz; tam ve normal olamaz¹⁰⁷

Burada Yahudilik sadece bir din ile sınırlandırılmayacaksa o zaman neyi kapsamaktadır? Sorusuna Kaplan'ın verdiği cevap gayet açıktır: *Yahudilik bir dinden daha fazla alanı kapsamaktadır. Yahudilik Yahudilerin ortak tarihi, edebiyatı, dili, halk inançları ve kutsalları, davranış biçimleri, sosyal organizasyonu, sosyal ve ruhsal idealleri ile estetik değerlerinden oluşan bir bütün olarak bir medeniyettir.*¹⁰⁸ Bu yüzden Yahudilik ile Yahudi dini arasındaki fark şu anlama gelir. Yahudilik, Yahudi dininin bir ürünü ve uzantısı değildir; Yahudi dini de Yahudilik medeniyetinin diğer unsurlarından ayrı, kopuk ve bağımsız değildir. Hepsi bir birine organik bir bağ ile bağlıdır. Diğer bir ifadeyle Yahudilik bir ırk, akrabalık veya kan bağı duygusundan daha fazlasını ifade etmektedir. Yahudilik terimi, Yahudi toplumunun uzun bir tarih ve zengin bir yaşam tecrübesiyle geliştirdiği tüm sosyal, kültürel ve dini değerleri ifade eder. Yahudilik, Yahudi toplumuna ait ortak bir vatan bilinci, ortak bir dili konuşma, ortak bir geçmişe sahip olma, ortak yasalar, adetler, görenekler, folklor ve sanattan müteşekkil bir geleneğe sadık olmak gibi bir medeniyeti meydana getiren tüm unsurlardan müteşekkil bir medeniyettir.¹⁰⁹ Bu Yahudilik tanımına göre Kaplan, Yahudi olmayı da yeniden tanımlamayı gerekli görmektedir. Ona göre iyi bir Yahudi olmanın ölçüsü Yahudi medeniyetinin sadece bir yönünü benimsemek ve yaşamakla değil, sosyal, kültürel ve dinsel olarak Yahudiliğe bağlı olmayı gerektirir.¹¹⁰ Bunun yolu da Yahudi kolektif yaşamı ve bilincidir.

Kaplan'a göre, Yahudi medeniyetinin farklı zaman ve zeminlerdeki ortak paydası, inanç ve pratikler değil; Yahudi toplumunun süregelen kolektif yaşam kültürüdür. Bir dinin varlığını sürdürmesi, dinin öğretileri ve davranış modellerinin değişmeden devam etmesi anlamına gelmez. Çünkü din de dini yaşayan toplum da canlı birer organizmadır. Bir canlı organizma onu sürekli canlı tutan unsurlarından dolayı dinamik bir niteliğe sahiptir. Bir dinin sürekliliğini kavramak için dinin kendiliğinden var olan soyut bir varlık olarak değil, canlı bir toplumun bir fonksiyonu olarak düşünmek gerekir.¹¹¹ Kaplan Yahudi kolektif yaşamının ve bilincinin Yahudi halkının sosyal grup halinde yaşamasıyla mümkün olabileceğini belirtir. Kaplan'ın bu düşünceden hareketle vardığı sonuç şudur: *“Yahudilik, Yahudi halkı olmaksızın yaşanmaz. Yahudilik bir medeniyet olarak varlığını korumuşsa bunu Yahudilerin grup olarak yaşamalarına borçludur. Bu yüzden Yahudilik*

¹⁰⁶ Kaplan, *Civilization*, 218-219.

¹⁰⁷ Kaplan, *The Future of the American Jew*, 162.

¹⁰⁸ Kaplan, *Civilization*, 178.

¹⁰⁹ Kaplan, *The Future of the American Jew*, 163-164.

¹¹⁰ Kaplan, *The Future of the American Jew*, 162.

¹¹¹ Kaplan, *Civilization*, 381.

herhangi bir doktrin ya da doktrinlerin özeti değil; Yahudilere güç veren ve onları yeryüzünde en bilinçli grup haline getiren bir yaşam gücüdür.¹¹²

Kaplan için Yahudi toplumunun hayatta kalması ve varlığını sürdürmesi en önemli idealdir. Bunun için toplumun tamamı tarafından benimsenecek bir toplumsal felsefe geliştirmeye çalışır. Bu felsefenin hâkim olan iki tematik kavramı olmalıdır: “Yaratıcılık ve toplum”. Kaplan’a göre Yahudi toplumu yaratıcı olmalıdır. Geçmiş kuşaklarda Yahudi hukuku ve yasaları merkez konumda işlev görürken, Kaplan toplumu merkeze almaktadır. Çünkü ancak daha yaratıcı bir toplum yaratıcı ve tatmin edici bir medeniyeti ortaya koyabilir. Bu yüzden Kaplan’a göre modern zamanlarda Yahudiliğe bağlılığın tek gerçek sebebi ancak daha yaratıcı bir Yahudi medeniyetinin gelişmesi olabilir. Çünkü Yahudilik dünyada kurtuluşu sağlayan bir dini medeniyettir.¹¹³ Bir dini medeniyet olarak Yahudilik bir mezhep veya kliğin kültü değil; bir ulusun ruhudur.¹¹⁴

Netice olarak diyebiliriz ki, her ne kadar Kaplan Yahudiliğin yalnızca bir din olmasına itiraz etmekteyse de ona göre Yahudi kültürünün en önemli unsuru dindir. Onun için din medeniyetin içinde insanın kurtuluş yani kendini gerçekleştirme aracıdır. Bu yüzden de aslında insanın ürettiği bir eserdir, toplumsal yaşamın bir sonucudur. Bir din bireyin zihninde ortaya çıkan felsefi bir doktrin de değildir. Bu bağlamda Kaplan’ın ifadesiyle din insanın kendini gerçekleştirme ve kurtuluşa ulaşma için bir arayıştır. Din içinden çıktığı medeniyetin adeta ruhudur.¹¹⁵

2. 3. Demokratik Yaklaşım

Yeniden Yapılanma Hareketi demokrasiye bireylere ve toplumlara potansiyellerini ortaya çıkarma imkânını sağlayan bir yaklaşım tarzı olarak bakar. Kaplan, entelektüel yaşamının başlangıcında demokrasiyi Yahudi toplumsal yaşamına bir tehdit olarak görmektedir. 30 Mart 1913 tarihli günlüğünde bunu açıkça ifade etmektedir: “Demokrasi, Yahudiliği yaşatan ve kuşaktan kuşağa taşıyan Yahudi sosyal örgütlenmesini parçalama temayülündedir. Yahudi sosyal örgütlenmesi kolektif yaşamına dayanırken, demokrasi bireyi ön plana çıkararak Yahudi yaşamına tehdit oluşturur”¹¹⁶. Ancak Kaplan, fikri olgunluk döneminde bu fikrinden tamamen vazgeçmiştir. 1948 yılında yayımlanan ve Yeniden Yapılanma Hareketinin temel doktrinini anlatan eseri *The Future of the American Jew*’da demokrasi konusunu irdeleyen Kaplan’a göre demokrasi geçerliliği bilim tarafından kanıtlanmayan bir inançtır. Böyle olmakla birlikte demokrasi, öncelikle geçerliliği ve önemi kanıtlanmış ideallerin kabulünü talep eder. Bireyin kendini gerçekleştirmesine imkân sağlayan bir güce inanmayı amaç edinen bir kurtuluş planıdır.¹¹⁷

Demokrasi, Yeniden Yapılanma anlayışının benimsediği bir metot olarak da görülebilir. Kaplan’a göre demokrasi, tarihsel tecrübenin bir sonucu olarak, insanın akli ve zekâsının ulaştığı en gerçekçi, en doğru ve en yaratıcı metottur. Çünkü hem bireysel olgunluğu sağlama hem de uluslararası barışı temin etmek için gerekli olan imkân ve kabiliyete sahiptir. Demokrasinin bu özelliği bireyin ve toplumun birbiri için araç ve amaç olarak görüldüğü anlayışa dayanır. Bu anlayışta insan ve onun yaşam hakkı merkeze alınmıştır. Bu vesile ile Yahudilik demokrasiyi değerler sistemi içerisine dâhil etmelidir.¹¹⁸ Bu bağlamda Kaplan, demokrasinin ideallerini üç önemli ilkeyle tanımlar: Birincisi, zayıfların güçlüler tarafından sömürülmesi ve baskı altına alınmaması gerekir. Zayıfların egemen güçlerin istismarına ve zulmüne maruz kalması ahlaki açıdan kötü, ekonomik açıdan yıkıcı ve politik açıdan tahammül edilmez olarak kabul edilmelidir.

¹¹² Kaplan, *Communings of the Spirit I*, 59, 63.

¹¹³ Susan L. Horn, *Communal Responsibility For Jewish Education: Concept And Application*, A Dissertation In The Department Of Hebrew Culture, Submitted To The Faculty Of The Graduate School Of Arts And Science For The Degree Of Doctor Of Philosophy At New York University, New York, 1987, 48.

¹¹⁴ Kaplan, *A New Approach to Jewish Life*, 38.

¹¹⁵ Kaplan, *The Greater Judaism*, 458-459.

¹¹⁶ Kaplan, *Communing of The Spirit I*, 61.

¹¹⁷ Kaplan, *The Future of the American Jew*, 511.

¹¹⁸ Kaplan, *Dynamic Judaism (The Essential Writings of Mordecai M. Kaplan)*, Edit and with introductions by Emanuel S. Goldsmith and Mel Scult, The Reconstructionist Press, New York, 1991, 161.

Bu hem bireysel hem de kolektif tüm insan ilişkileri için geçerlidir. İkincisi hiçbir sömürü ve baskı, insanoğlu için ilahi otoritenin bir aracı olmamalı; hiçbir zulüm ve istismar günaha kefaref olması açısından ilahi/kutsal yönetimin bir parçası olarak kabul edilmemelidir. Sömürü, baskı ve zorbalık yapılırken ilahi veya dini otorite paravan olarak kullanılmamalıdır. Çünkü ilahi ve dini disiplin, insan yönetiminde baskı ve sömürüye karşıdır. Daha açık bir ifadeyle insanoğlu ilahi ya da kutsal alanı kendi zulüm ve sömürüsü için bir araç haline getiremez. Üçüncüsü ise, demokrasinin niteliğiyle ilgilidir. Demokrasi siyasi açıdan çorak, boş ve karşılık bulmadığı bir yerde var olamaz. Çünkü demokrasi ulus olma bilincini güçlendirerek milliyetçiliğin bir vasfı haline gelmektedir. Demokrasinin etkisiyle milli birlik ve beraberlik duygusu güçlenir. Böylece bu duygu ırk, dil, din, renk ayırımı yapılmaksızın milleti oluşturan bütün bireyler için azami ölçüde refahın yükselmesine yol açar. Milletın bütün fertleri arasında uyum ve işbirliğini artırır¹¹⁹.

Kaplan için demokrasi ahlaki bir sosyal organizasyon şeklidir.¹²⁰ Ona göre, bir toplumun ahlaki özelliği toplumda yaşayan tüm bireylerin karşılıklı ilişkileriyle ortaya çıkar. Bir toplumda her bir üyenin refah ve mutluluğu herkesin endişesi haline gelmişse o toplumun ahlak vasfını kazandığı ileri sürülebilir. Kısacası toplum, bireyleri kuşatır; bireyler de toplumun gücün sağlarlar. Daha açık bir ifadeyle toplum birey içindir; birey de toplum içindir. Kaplan'a göre demokratik bir düzende böyle bir toplumun oluşması ve örgütlemesi daha kolaydır.¹²¹ Demokrasinin sağladığı ahlaki düzende, tüm insan ilişkilerinde, zorbalık ve zulüm yerine adalet ve nezaket hâkim olur. Yeniden Yapılanmacı anlayış Fransız İhtilalinin "herkes için özgürlük, eşitlik ve kardeşlik" şeklinde formüleştirdiği klasik üç temel ilkeyi, demokrasinin temel değerleri olarak görür. Kardeşlik ortak çaba ve işbirliğini öngördüğü için hem özgürlük hem de eşitlik ilkesinin gerçekleşmesinde rol oynar. Ayrıca demokrasinin hedefi evrensel olmalıdır. Çünkü kardeşlik özgürlük ve eşitlik bütün insanlar içindir.¹²²

Kaplan, tek tipçi din anlayışına ve kural koyucu teosentrik din anlayışa şiddetle karşı çıkar. Ona göre geleneksel teoloji, teosentrik yani doğaüstü bir Tanrı anlayışına dayanır. Böyle bir anlayışta Tanrı ve dini kurallar demokratik değil otokratiktir. Geleneksel teoloji yalnızca Yahudilerin Yahudi pratiklerinde bulabilecekleri özel değerleri yok saymakla kalmaz, aynı zamanda o pratiklerin sosyal anlamını da bozar. Geleneksel Yahudi din adamları ve liderler hem Tanrı'ya inanmanın kişisel avantajlarını gizledikleri için hem de dini inancın sosyal boyutunu görmezden geldikleri için başarısız oldular. Teosentrik bir din, dinin toplum için değerini görmezden gelir. Dinin bireyler için değerini daha fazla vurgular. Buna bağlı olarak Kaplan, doğaüstü Tanrı anlayışının tek tip bir ayin ve ibadet şeklini öngördüğünü ileri sürmektedir.¹²³ Geleneksel Yahudi din adamları ve liderleri de söz konusu tek tip ayin ve ibadet şeklini artırmışlardır. Tek tipçiliğin hakim olduğu geleneksel din anlayışını reddeden Kaplan'a göre bu tür bir din, ilahi normdan sapmayı kişisel ve sosyal refah için bir tehdit olarak görür. Böyle bir din anlayış geleneksel düşünce ve davranıştaki değişiklikleri uygun görmez. Bu yüzden de irrasyonel bir otoriterliğe doğru kaymaya başlar. Eğer Yahudilik totaliter bir anlayış içine girerse kendi kendini yok etme tehlikesi ile karşı karşıya kalır. Çünkü böyle bir anlayış dinin varlığını sürdürmesi için gerekli olan değişiklikleri reddeder.¹²⁴

Kaplan, "tek tipçilik"te ısrar etmenin toplumsal yapıyı bozacağına inanmakta ve Yahudi dini yaşamında farklı mizaçta olan Yahudilerin kendilerine has ihtiyaçlarını karşılamayacağını savunmaktadır. Bu durumda Yahudiliğin varlığını korumasının tek tip bir davranış şeklinden vazgeçmeleri ile mümkün olacaktır.¹²⁵ Çünkü tek tipçilik, Yahudiler arasında sadece çatışma ve

¹¹⁹ Kaplan, *The Future of the American Jew*, 359.

¹²⁰ Alper, 74.

¹²¹ Kaplan, *The Future of the American Jew*, 325.

¹²² Alper, 74-75.

¹²³ Kaplan, *If Not Now, When?*, Shoken Books, New York, 1973, 111.

¹²⁴ S. Daniel Breslauer, *Mordecai Kaplan's Thought in A Post-modern Age*, Scholars Press, Georgia, 1994, 132.

¹²⁵ Kaplan, *Civilization*, 215.

anlaşmazlığa yol açabilir. Kaplan'a göre ayin, ibadet ve davranışta tek tipçilik modası geçmiş çağdışı bir anlayıştır. Bu anlayışı benimseyen Yahudi din adamı ve bilginlerin Tanrı'nın modern çağlar için gerçek muradını anlayamadıklarını belirtir. Kaplan geleneksel anlayıştaki Tanrı'yı insandan tek bir şekilde davranmayı isteyen otoriter bir tiranlık olarak nitelemektedir. Bu anlayışı savunan Yahudiler de bu modeli ideal görerek hiyerarşik ve mutlak bir sosyal yapıyı benimsediler. Çünkü onların mitik teolojileri bunun gerçek bir model olduğuna onları inandırmıştır. Kaplan bu süreci tersine çevirmektedir. O insanın durumu ve şartlarıyla işe başlıyor ve hangi Tanrı tipinin bu duruma uyduğunu araştırıyor. Ona göre, modern koşullarda otoriterlik, demokrasinin temel değerleriyle çatışmış ve bu yüzden de çok sayıda Yahudi'yi dine karşı yabancılaştırmıştır¹²⁶.

Kaplan "Tek tipçiliği" şiddetle eleştirmiş buna karşı çoğulculuğu savunmuştur. Ona göre, çağdaş Yahudiler artık tek bir ayin ve ibadet şeklini takip etmek durumunda değiller. Yahudiler için pratikte çoğulculuk anlayışı tek tipçiliğin yerini almalıdır. Açıkçası Kaplan'ın savunduğu şey bir tür dini çoğulculuktur. Ona göre dini çoğulculuk anlayışının bütün dinlerle ilgili tarafı vardır. Her din müntesiplerinin kendilerini gerçekleştirmeleri, tatmin olmaları yani kurtuluşları için bir araç olduğu sürece doğrudur; o dine inanlar için gerçektir. Dolayısıyla her din müntesipleri için doğrudur. Bu durumda hiçbir din tek doğru din olduğunu iddia edemez.¹²⁷ Bu bağlamda Kaplan, Amerikan çoğulculuğunu ve demokrasisini önemser. O, Amerika demokrasisini genelde tüm azınlık gruplar, özeldde Yahudiler için güvenilir bir konsept olarak görür.¹²⁸ Ona göre Amerika, dinlerin yaşamalarını sağlayacak çoğulcu bir ortam sağlar. Bu durum dinler arasında bir rekabete de yol açar. Bu rekabette başarılı olmak için her din hem modern anlayışla uyumlu olduğunu ve hem de kendi müntesipleri için farklı avantajları olduğunu sunmak durumundadır. Dinler genel yapıları ve prensipleri bakımından modern yaşama uyum sağlamalıdır; batıl inançlardan kaçınmalı ve pratik mantığı kabul ettiklerini göstermelidirler. Ayrıca ateizmden de kaçınmalı, seküler bir topluma manevi katkılarını ortaya koymalıdır. Kaplan'ın Yahudilik teolojisi hakkındaki düşünceleri bu noktada dikkat çekicidir. Din sadece bir yaşam felsefesi geliştirmekle yetinmemeli, aynı zamanda müntesiplerinin bu felsefeyi hayatlarının bir parçası olarak yaşamalarını sağlamalıdır. İşte bu noktada, Kaplan'a göre din ancak bir demokratik ortamda bu uygulama ve pratikleri yaşama geçirebilir. Kaplan hem geleneği yok saymamayı hem de demokrasi ile uyumlu bir dini yaşamı öngörmüştür. Ona göre bir din, Tanrı realitesinin temsili tecrübelerini reel yaşam alanına dönüştürdükçe hedeflerini ve vecibelerini yerine getirme imkânına kavuşabilir.¹²⁹

Breausler'e göre Kaplan'ın, Amerika'nın dini hayatında Yahudiliğin rolü ile ilgili yaklaşımı, genel dini teoriler bağlamında düşünüldüğünde ve Yahudiliğin demokratik yaşamdaki yeri ortaya konulduğunda bir anlam ifade edebilir. Amerika Birleşik Devletleri'nin sosyal yapısı farklı ırk, dil, din ve kültürden gelen insanların oluşturduğu çoğulcu bir demokratik toplum özelliği taşır. Kuşkusuz demokratik bir toplum vatandaşları arasındaki ideolojik çatışmaları ve anlaşmazlıkları yumuşatmaya çalışır. Gerçekten de dinler bu tür çatışmaları teşvik ettikleri gibi aynı zamanda dengeleyici bir rol de oynayabilirler. Açıkçası, dinlerin birbirlerine karşı savaştığı bir demokrasi, somut bir tehlikeyle karşı karşıyadır. Bununla birlikte yalnızca seküleritenin hâkim olduğu bir demokrasi çok önemli bir uzlaştırma ve kaynaştırma aracından yoksun kalabilir. Gerçekten, bazı durumlarda dinsizlik de aşırı dindarlık kadar zararlı olabilir. Bu ikilik demokrasinin değerler ve idealler alanıyla etkileşiminin her yönünü kapsar. Bazen de dini çatışma ironik bir biçimde daha geniş politik konsensüs sağlayabilir. Çoğulculuk, toplumu tek bir dini gelenek tarafından dayatılan tekli anlayıştan daha fazla güçlendirir. Kaplan, bütün Amerika toplumunun kuralcı, despot ve

¹²⁶ Breslauer, 133.

¹²⁷ Vered Sakal," Realism, Pluralism, and Salvation: Reading Mordecai Kaplan through John Hick", *Journal Of Jewish Thought & Philosophy* 23 (2015) Leiden, 60-74, 73.

¹²⁸ Noam Pianko, *Zionism and The Roads Not Taken*, Indiana University Press, Indiana, 2010, 105.

¹²⁹ Breslauer, 130.

müstebit bir otoriterlik görünümünü kabul etmediğini savunur. Amerikalılar çoğulculuk ve ferdiyetçiliği esas alırlar, böyle bir tiranlık anlayışına karşı çıkarlar.¹³⁰

2. 4. Pragmatik Yaklaşım

Pragmatizm, sorunlara gerçekçi ve bilimsel bakış açısıyla yaklaşan dogma karşıtı bir felsefi anlayış olarak tanımlanır. Bir Amerikan felsefesi olarak kabul edilen pragmatizm, William James ve John Dewey'in çalışmalarıyla yakından ilgilidir. Her ne kadar Kaplan'ın ilk yazılarında bu düşünürlerin ortaya koyduğu pragmatizm ile ilgi çok az referans görülse de daha sonraki çalışmalarında bu eğilimin belirginleştiğini söyleyebiliriz. Kaplan'da pragmatik eğiliminin gelişmesinde asıl etkiyi William James göstermiştir. Kaplan'ın fikirlerinin geliştiği ve entelektüel olgunluğa girdiği sıralarda James'in ünlü eseri *Pragmatism* (1907) yayımlandı. Onu W. James'in geleneğinden gelen bir pragmatik olarak anlamak, Yeniden Yapılanmacı teolojinin gelişimini daha iyi anlamak bakımından önemlidir.¹³¹ James'e göre, felsefenin tüm fonksiyonu insan yaşamında nelerin değişebileceğini sorgulamak ve bulmak olmalı, insana ve hayata faydalı bir nitelik taşımalıdır. Felsefe, insana ve hayata dokunmalı; hayatla gerçek bağlar kurmalı, insanın ilgi ve ideallerinin ifadesi olmalıdır. İnsanın endişelerine temas edebilmeli ve çözümler sunabilmeli, bireyin yaşamına yön vermelidir.¹³² Bu tanıma göre diyebiliriz ki pragmatik kişi tüm doğru önermelerin tecrübe yoluyla gerçekleşebileceğine inanır. Bu anlamda Kaplan bir pragmatik olarak görülebilir. Kaplan için pragmatizmi bir hayat felsefesi olarak benimsemek ya da gerçeğin nihai ve metafiziksel özünü anlamanın bir aracı olarak kullanmak mecburiyeti yoktur. Ancak ona göre birçok yönden dinin nasıl işlev gördüğü hakkında daha doğru ve açık fikirler edinmek ve böylece dinin esası ve amacını daha iyi kavramak için pragmatik metoda başvurulabilir.

Pragmatik metoda da pragmatik açıdan yaklaşan Kaplan'ın bu bağlamda din, dini inanç ve pratiklerle ilgili sorduğu ilk sorular şunlardır: Dinin işlevi nedir? İlk ortaya çıktığından beri din hangi fonksiyonu yerine getirmektedir? Yahudi tarihi boyunca bu fonksiyon nasıl değişti? Din geçmişte yerine getirdiği fonksiyonu günümüzde de icra ediyor mu? Dini inanç ve pratik geçmişte olduğu gibi bugün de aynı işlevi yerine getirebilir mi? Eğer aynı işlevi yerine getiriyorlarsa aynı amaca hizmet etmek üzere onların yerine ne koymak gerekir? Kaplan'a göre bu sorular sadece din için değil; doğaüstü Tanrı inancı, dua ve ibadet, seçilmişlik inancı, ahiret inancı ve bireysel ritüeller gibi din ile ilişkili diğer kavramlar için de sorulabilir. Bu sorulara cevap olmak üzere pragmatik metod ile dine yaklaşan Kaplan'a göre, dinin üç temel fonksiyonu vardır. İlk olarak din, insanda arzu edilen değişimleri gerçekleştirmenin bir aracı olarak işlev görür. İkinci olarak din, insanın bu dünyada tatmin olmasını veya kendisini gerçekleştirmesini sağlayan bir araç olarak işlev görür. Kısaca din kurtuluşun bir aracıdır. Üçüncüsü olarak, din insana güven duygusunu aşılıyarak, dünya hayatında sanki yuvasındaymış gibi hissettiren bir inancın aracı olarak işlev görür¹³³.

Kaplan, Yahudileri ve Yahudilik medeniyetini korumaya çalışan bir pragmatiktir. Bu yüzden modern yaşam şartları içinde Tanrı'yı keşfetme arayışında olan modern Yahudilere yardımcı olmak amacıyla bir takım teorik ve pratik araçlar geliştiren Kaplan¹³⁴, pragmatizm felsefesini Yahudilerin modern yaşama uyum sağlamaları için bir araç olarak kullanmıştır¹³⁵. Pragmatik bir yaklaşımla Yahudiler için hazırlanacak bir yaşam programı, onların Yahudiliği tutarlı, katıksız ve eksiksiz bir

¹³⁰ Breslauer, 127-128.

¹³¹ Nancy Fuchs-Kreimer, "Seventy Years After Judaism as a Civilization: Mordecai Kaplan's Theology and the Reconstructionist Movement," *Jewish Social Studies: History, Culture, Society* n.s. 12, no. 2 (Winter 2006): 127-142, 128.

¹³² William James, *Pragmatism A New Name For Some Old Ways Of Thinking*, Longmans Green, New York, 1931, 50.

¹³³ Scult, *Biography*, 146.; Scult; "Universalism and Pragmatism: Felix Adler, William James, And John Dewey", *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, Ed. by Mel Scult, Indiana University Press, Indianapolis, 2013, (66-87). 77-78.

¹³⁴ Vered Sakal, 70.

¹³⁵ Jacob J. Staub, "Kaplan and Process Theology," *The American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, ed. E.S. Goldsmith, M. Scult, and R.M. Seltzer, New York University Press New York, 1990, 284, 283-293.

şekilde anlamalarına ve yaşamalarına imkân sağlamalıdır.¹³⁶ Kaplana göre dinin özü insanın yaşamını değerli hale getirmek olduğundan Yahudilik, insanoğlunun yüksek çabasıyla ortaya çıkan değerleri daha da ileriye taşımak için yeniden yorumlanmalıdır. Kaplan için “bu değerler sadece bir tek dini felsefenin veya ahlaki öğretinin değil; modern medeniyetin şekillenmesine de katkı sağlayacaktır. İnsanoğlu herhangi bir manevi mirası veya medeniyetin geleneksel değerlerini yeniden yorumlamakla biriken enerjiyi ve gösterilen çabayı muhafaza altına alır. Manevi değerlerin korunması manevi enerjinin muhafaza edilmesidir. Dolayısıyla yeniden değerlendirme, bireyin tam gelişimini sağlayan bireysel ve sosyal tüm eğilimleri korumaya ve güçlendirmeye yardım eder.”¹³⁷

Tora ve Yahudi geleneğindeki diğer klasik metinlerinin pragmatik yaklaşımla yeniden değerlendirilmesi için Kaplan, “fonksiyonel/işlevsel yorum” olarak adlandırdığı bir program oluşturmaya çalışır.¹³⁸ Ona göre işlevsel yorumlama, insanın kendisini en yüksek amacına ulaşabileceği bir evrende bulmak, mizacının en değerli potansiyellerini gerçekleştirmek, adalet ve barışa dayalı bir sosyal düzene ulaşmak özlemiyle ilgilidir. Bu özlemler insanın tabiatı kadar hakiki, daimi ve esastır. Bu açıdan her gelenek zengindir, çünkü onlarsız bir gelenek zaten olamazdı. İşte işlevsel değerlendirme bu türden imaları açıklayarak, bireyin serbest ve eksiksiz bir şekilde kendisini gerçekleştirmesine destek olabilir. Ayrıca bireyler ve gruplar arasında işbirliğini artırma amacıyla olan tüm sosyal ve ruhsal çabalara bir ivme kazandırabilir. Bundan dolayı Kaplan’a göre bu yorum tipi, ahlaki ve manevi çabaların varlığını kanıtlayan psikolojik yönleri geleneksel bilgi ve teamüllerden ayırmakla vücut bulur. Bir geleneğe psikolojik unsuru fark etme şu gerçeği ortaya çıkarır: Gelenek tamamen yok sayılacak veya tamamen kabul edilecek bir şey değildir. Üçüncü bir alternatif yol izlenebilir. Buna göre günümüz insanların ihtiyaçlarını karşılayabilecek gelenekteki unsurlar ve öneriler seçilerek modern insanın kullanımına sunulabilir.¹³⁹ O halde fonksiyonel yorumlama metodunun esası geleneğin etkilerini ve sonuçlarını açık hale getirmesidir. Daha açık bir ifade ile bu metot izlenilerek geleneğin içinde faydalanabilecek ve atılabilecek unsurlar gösterebilir. Bu metodun en ayırt edici yönü ise psikolojik unsurları ön plana çıkarmasıdır. Fonksiyonel yorumlamayla geleneksel metin ve ritüellerin ahlaki ve psikolojik yönleri açığa kavuşturularak geleneğin önemli bir kısmı korunmuş olur¹⁴⁰.

Kaplan, geçmiş ve mevcut durumu değerlendirirken hâlihazırda var olanla, olması gereken şartlar hakkında düşüncelerini ifade eder. Ona göre, Yahudiler yaşamlarında yüzleştikleri zorlukları ve birçok problemi çözmek için yaratıcı akıl kullanmalıdır. Yaratıcı akıl, beklenen sonuçları göz önüne alarak problemlerle yüzleşme ve onları çözmeye gücü olarak tanımlanabilir. Sorunları gidermede bir taraftan Yahudi geleneğinin dinamik imkanlar sunduğuna inanan Kaplan, diğer taraftan rasyonel ve ampirik yöntemler ile elde edilen bulgulardan faydalanmayı tavsiye eder. Bu sentezle Yahudi yaşamının yeniden yapılanması için fikir ve ideallerini belirterek bir takım önerilerde bulunur. Programın doğruluğu pratik olarak test edilerek ilkeleri ve idealleri eyleme dönüştürülebilir. Kaplan’ın Yahudi yaşamına uyguladığı bu pragmatik yaklaşım, Yeniden Yapılanma felsefesinin ayrılmaz bir parçasıdır.¹⁴¹ Dolayısıyla Yahudiliği bir medeniyet olarak gören Yeniden Yapılanma felsefesine göre, yeniliklerin Yahudi yaşamının bütünlük ve homojenliğini yok edeceği vehmi ile ortaya çıkan ve manevi ilerlemeyi engelleyen hayali korku ortadan kaldırılmış olur. Çünkü Yahudi geleneği zaman içinde geçerliliğini yitiren, Yahudi bireyler için işe yaramayan, günümüzde Yahudi yaşamını zorlaştıran, hatta Yahudilik için bir tehdit haline gelen kural, usul, gelenek ve inançlarla doludur. Kaplan açısından bunun en somut örneği dua

¹³⁶ Kaplan, *Civilization*, 219.

¹³⁷ Kaplan, *Civilization*, 388.

¹³⁸ Benjamin D . Sommer, " Functional Interpretation and Biblical Theology: Reflections on Judaism as a Civilization in Relation to Scriptural Hermeneutics," *Jewish Social Studies:History,Culture,Society* n.s. 12, no. 2 (Winter 2006): 143-157.

¹³⁹ Kaplan, *Civilization*, 389-390.

¹⁴⁰ Sommer, 144-146.

¹⁴¹ Alper, 75-76.

metinleridir. “Çoğu Yahudi bildiği ayinlerde birçok dua metninin artık anlamsız olduğunu fark ettiği halde o modası geçmiş metinlerin duadan çıkarılmasına çekinirler.”¹⁴²

Kaplan'ın önerdiği Yahudilik programı, Yahudiliğin kültürel versiyonuna dayanır. Bu program bir orta yoldur ve bu yolda Filistin'in Yahudiler için vatan olduğu, Yahudilerin hem ırki hem de dini karakterlerini korumaları şartıyla, Yahudi uygarlığının diasporada farklı derecelerde işlev görebileceğine inanılır. Bu yüzden Kaplan'a göre tüm kavram, ritüel ve uygulamalar, Yahudi bireye ve topluma sağladığı fayda açısından değerlendirilmelidir.¹⁴³ Bu bakımdan Neo-Ortodoks anlayışın iddia ettiği “doğüstü orijin” esas ölçüt olmadığı gibi Reformist Hareketin ileri sürdüğü “rasyonalite” yani akla uygunluk da temel kriter değildir. Bundan ziyade asıl olan dinin, ayinlerin ve tüm pratiklerin sağladığı faydadır¹⁴⁴. Yahudiliğin ancak bireyin iç dünyasında özümsemesi halinde bu faydanın elde edebileceğine inanan Kaplan'a göre, pragmatik yaklaşım bu yönüyle bir sözün veya tavsiyenin insanların duygusal yaşamına etkisiyle ilgilidir. Ayrıca bir söz, tavsiye ve emrin toplumda işleyiş şekli de pragmatik metotla ilişkilidir. Çünkü pragmatik metot bunların yönünü belirlemeye yardımcı olur. Dolayısıyla bu metot statik değil, dinamik bir hakikate ulaşmaya çalışır¹⁴⁵.

Bir pragmatist olarak Kaplan, Yahudiliğin hayatta kalmasını en yüksek amaç olarak belirler. Yahudiliğin ayakta kalmasının yolu Yahudi toplumunun varlığını korumasıdır. Yahudi toplumu, Yahudilik için değil; tam tersine Yahudilik, Yahudi toplumunun varlığını korumak ve devam ettirmek için vardır¹⁴⁶. Yahudilerin varlığını sürdürmeleri için Yahudi toplumunu daha çok güçlendiren ve daha fazla fayda sağlayan fikir ve pratiklere başvurmalarıdır. Pragmatizme göre bir fikir sadece pratik hayata uygulandığında fayda sağlar.

3. Sonuç

Litvanya'dan Amerika'ya XIX. yüzyılın sonlarında göç eden Ortodoks Yahudi bir aileden gelen Mordecai M. Kaplan'ın fikirleriyle ortaya çıkan Yeniden Yapılanmacı Yahudilik, çeşitli aşamalardan sonra bir Yahudi mezhebi haline gelmiştir. Amerika'ya göç eden ikinci nesil Doğu Avrupalı Yahudilerin modernizm karşısında yaşadığı sıkıntıları gören Kaplan, yüzyılın başından itibaren Amerika'daki mevcut Yahudi mezhepleri olan Reformist, Neo-Ortodoksluk ve Muhafazakar Yahudilik Hareketlerinin yetersiz kaldığını fark etmiştir. Kaplan'a göre bu mezheplerin hiçbiri Yahudilerin modern yaşama uyum sağlamasında yeni ve kullanışlı bir yöntem ve usul geliştirememişlerdir. Çağın şartlarına göre Yahudilerin arzu ve ihtiyaçlarına cevap verecek yeni bir anlayışı Yahudi toplumuna sunma arayışında olan Kaplan önce 1934 yılında yayınlamış olduğu “*Judaism As A Civilization Toward a Reconstruction of American-Jewish Life*” adlı eseriyle yeni oluşumun teorik altyapısını oluşturmuştur. Bir yıl sonra Reconstructionist dergisi Kaplan'ın bu eserde anlattığı Yahudilik anlayışı ve önerileri yaygınlaştırmak amacıyla yayım hayatına başlamıştır. Böylece Kaplan'ın önerdiği Yahudilik versiyonu teorik aşamadan ikinci aşamaya yani hareket aşamasına geçmiştir. Bir süre sonra Yahudilerin ayinlerde ve ibadetlerde takip etmeleri için yeni dua kitaplarını yayınlamıştır. 1941'te *The New Haggadah for the Pesah Seder* adıyla yeni bir dua kitabı yayımlamıştır. 1945 yılında yeniden yapılanmacı anlayışla hazırladığı *The Reconstructionist Sabbath Prayer Book* adlı yeni bir dua kitabını yayımladığında tüm dikkatleri üzerine çekmiştir. Ortodoks ve muhafazakar Yahudi hahamların çok sert tepkisine maruz kalan Kaplan, aynı yıl *Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada Ortodoks Hahamlar Birliği* tarafından heretik ilan edilmiştir. Nihayet 1968'de Yeniden Yapılanmacı din adamı yetiştirmek üzere kurulan

¹⁴² Kaplan, *Civilization*, 222.

¹⁴³ Eliezer Schweid; *The Idea Of Modern Jewish Culture*, Translated by Ammon Hadary, Academic Study Press, Boston, 2008,87; Eliezer Schweid, *A History of Modern Jewish Religious Philosophy, Volume I: The Period of The Enlightenment*, Tranlate by Leonard Levin, Brill Leiden-Boston, 2011,211.

¹⁴⁴ Kaplan, *Civilization*, 184.

¹⁴⁵ Kaplan, *Communings of the Spirit I*, 63.

¹⁴⁶ Breslauer, *Mordecai Kaplan's Thought in A Postmodern Age*, X.

haham okulu, Philadelphia’da eğitim-öğretim faaliyetine başlamasıyla hareket mezhep hüviyetini almıştır.

Modern hayat tarzı ile geleneksel Yahudi yaşam şekli arasında sıkışıp kalan Yahudilerin yaşadığı krize çözüm olmak üzere Yahudiliğin bir medeniyet olarak kabul edilmesine gerektiğine inanan Kaplan’ın bu yaklaşımı dört temel eğilime dayanır. Birincisi ve en önemlisi Kaplan’ın Yahudiliği doğaüstü/mucizevi söylemden kurtarmak için ileri sürdüğü natüralist yaklaşımdır. Kaplan, Yahudilik medeniyetine doğal, realist ve rasyonalist bir şekilde yaklaşmaktadır. Kaplan’ın Yahudiliğe akılcı yaklaşımı onun oluşturduğu teolojiye dayanır. Tabiat kanunlarının normal ve uyumlu işleyişine uygun bir teoloji ortaya koymaya çalışan Kaplan her şeyden önce doğaüstü Tanrı anlayışını reddeder. O, Tanrı’nın varlığına inanır, Tanrı’yı Yahudi yaşamının en önemli kutsalı olarak kabul eder. Ancak onun karşı çıktığı şey, doğaüstü bir Tanrı kavramıdır. Tanrı fikrini natüralist kavramlara dayandırmaya çalışan Kaplan’ın önerisi transnaturalist Tanrı anlayışıdır. Bu teoride Tanrı doğaüstü bir varlık olmadığı gibi doğaya da indirgenecek bir güç değildir. Tanrı doğanın her tarafında vardığını hissettiren bir güç olarak doğanın yaşamıdır. Bundan dolayı Kaplan, Tanrı’ya doğaüstü bir şahsiyet atfedilmesine karşı çıkmakta; Tanrı’nın bir kuvvet veya süreç olarak düşünülmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Daha açık bir ifadeyle onun formüle ettiği Tanrı, insanın bu dünyada kurtuluşunu sağlayan güç olarak anlaşılmalıdır. Kurtuluştan kastı insanın kendisini gerçekleştirmesi ve mutlu olmasıdır. İnsanın kendisini gerçekleştirmesi ahiret yaşamı için değil bu dünya için geçerlidir. Buna binaen Kaplan’a göre Yahudilik, insanlara bu dünyadaki mutluluk için teminat vermelidir; öteki dünya için insanlara kurtuluş vaadinde bulunmamalıdır. Bu teolojinin uzantısı olarak dinin işlev ve amacı da öncelikle bu dünyada insanın kendisini gerçekleştirmesini sağlamaktır. Yine bu kapsamda Yahudi geleneğinin tüm birikimi doğaüstü anlayıştan temizlenmeyi önermektedir. Tora başta olmak üzere yazılı ve sözlü bütün Yahudi kaynakları doğaüstü bir otorite tarafından vahiy yoluyla insanlara ulaştırılmamıştır. Mucizevi söylemleri aramaya gerek yoktur. Çünkü bütün bu kaynaklar ya Yahudilerin tabiatla yaptıkları mücadele sonunda ya da diğer insan gruplarıyla girdikleri etkileşimin sonucunda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Yahudi geleneği doğaüstü güçleri olan ilahi bir otoritenin değil; Yahudilerin uzun geçmişlerinde oluşturdukları ürünleridir. Görüldüğü gibi Kaplan’ın ileri sürdüğü teoloji belli bir mantığa dayanan ve kendi içinde uyumlu bir anlayışa dayanır.

Kaplan’ın Yahudilik anlayışının ikinci önemli unsuru bütünsel yaklaşımdır. Ona göre Yahudilik bir medeniyet olarak başta din olmak üzere Yahudilerin ortak tarihi, edebiyatı, dili, müziği, halk inançları ve kutsalları, davranış biçimleri, sosyal kurumları, manevi idealleri ve estetik değerleri gibi unsurlardan oluşmaktadır. Bu parçalar birbirleriyle uyumludurlar, birbirleriyle organik olarak bağlıdırlar ve hep birlikte bütünü oluştururlar. Bütün, Yahudilik medeniyetidir. Bu medeniyet canlı bir organizmadır ve bu organizmada parça-bütün ilişkisi vardır. Dolayısıyla Yahudilik medeniyetini tam olarak anlamak için onu bütün unsurlarıyla birlikte bir bütün olarak değerlendirmek gerekir.

Yeniden Yapılanmacı Hareketin benimsediği bir diğer eğilim demokratik yaklaşımdır. Kaplan’a göre modern zamanlarda Yahudilik yalnızca demokratik ve çoğulcu bir düzende gelişebilir. Demokratik ve çoğulcu ortamda insan ve toplumsal grup kendini gerçekleştirme imkânı elde edebilir. Modern insanların ihtiyaçlarına cevap vermek için otoriter, katı kuralcı, despot bir din anlayışını terk etmek gerekir. Çünkü böyle bir din anlayışında “tek tipçilik” gelişir. İbadet, ayin, dua ve dini pratiklerde tek tipçiliği benimseme dinin özünden ve gerçek işlevinden uzaklaşmaya yol açar. Tek tipçiliğin olduğu yerde baskı ve zulüm hâkim olur. Tek tipçilik insanın mizacı ve fitratına da aykırıdır. Çünkü her insanın fitratı farklıdır, mizacı kendi şahsına münhasırdır. İnsan ilişkilerinde adaleti ve nezaketi hâkim kılmanın yolu her bireyin fitrat ve mizacına göre inancını yaşamasına imkân sağlayan demokratik ve çoğulcu bir anlayışı geliştirebilmektir. Bundan dolayı Kaplan’a göre demokratik yaklaşım ahlaki bir niteliğe sahiptir.

Yeniden Yapılanmacı Hareketin Yahudiliğe diğer bir yaklaşım biçimi pragmatik eğilimdir. Kaplan'a göre din, insanlar için fayda üretmeli, insanların yaşamlarına anlam katmalıdır. Yahudi dini Yahudi toplumu içindir. Yahudilik modern zamanlarda modernizm ile gelenekçilik arasında kriz yaşayan modern insanın yaşamına değer katmalı, yaşamını değerli hale getirmelidir. Çünkü insanı etkilemeyen, insana dokunmayan, insana fayda vermeyen bir din anlayışı çağdaş Yahudilerin ihtiyaçlarını karşılayamaz. İbadet ve dua kişiye tesir etmeli, ona yön vermelidir. Bunun için, Kaplan, "fonksiyonel/işlevsel yorumu" olarak adlandırdığı yöntemi önermektedir. Ona göre bu yöntem ile insan kendisini en yüksek amacına adayabilir, mizacının en değerli potansiyellerini ortaya koyabilir ve bu dünyada kendisini gerçekleştirebilir.

Kaynakça

Alper, Michael, *Reconstruction and Jewish Education: The Implications of Reconstructionism for Jewish Education in the United States*, (Doktora Tezi), A Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy under the Joint, Columbia University, 1954.

Aydın, İbrahim Ethem; *Mordecai Menahem Kaplan ve Yahudilikte Yeniden Yapılanma Hareketi*, Basılmamış Doktora Tezi (Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, Elazığ, 2020.

-----; "Emile Durkheim Üzerinden Mordecai M. Kaplan'ı Okumak: Din Kavramı ve Kolektif Bilinç", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 28, S. 2, Elazığ, 2018, 269-286.

Breslauer, S. Daniel; *Modecai Kaplan's Thought in A Post-modern Age*, Scholars Press, Georgia, 1994.

Butler, Jon; "Three Minds, Three Books, Three Years Reinhold Niebuhr, Perry Miller, and Mordecai Kaplan on Religion," JSS, Vol 12, No., 2 (Winter 2 006), (17-29).

Caplan, Eric; *Reconstructionist Prayer Within the Context of Contemporary North American Jewish Life*, (Doktora Tezi), the degree of Doctor of Philosophy a thesis submitted to the Faculty of Graduate Studies and Research Department of Jewish Studies McGill University, Montreal, 1998.

Cohen, Jack J.; *Democratizing Judaism, Academic Studies Press, Boston, 2010.*

Cohn-Sherbok, Dan; *Modern Judaism*, MacMillan Press Ltd, London, 1996.

Davaney, Sheila Greeve; "Beyond Supernaturalism: Mordecai Kaplan and the Turn to Religious Naturalism," *Jewish Social Studies*, Vol. 12, No. 2, (Winter 2006), (73-87).

Diner, Hasia R.; *The Jews of The United States (1654 To 2000)*, Univesity of California Press, Berkeley 2004.

Fuchs-Kreimer, Nancy; "Seventy Years After Judaism as a Civilization: Mordecai Kaplan's Theology and the Reconstructionist Movement," *Jewish Social Studies: History, Culture, Society* n.s. 12, no. 2 (Winter 2006): (127-142).

Giddings, Franklin; *The Theory of Socialization*, The Macmillan Company, New York, 1897.

Greenberg, Gershon; *Modern Jewish Thinkers*, Academic Studies Press, Brighton 2011.

Gurock, Jeffrey S. & Schaster, Jacob. J.; *A Modern Heretic And A Traditional Community: Mordecai M. Kaplan, Orthodoxy, and Amerikan Judaism*, Columbia University Press, New York, 1997.

Harrisville, Roy A.&Sundberg, Walter; *The Bible In Modern Culture: Baruch Spinoza To Brevard Childs*, Secon Edition, William B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge, 2002.

Horn, Susan L.; *Communal Responsibility For Jewish Education: Concept And Application*, A Dissertation in The Department Of Hebrew Culture, Submitted To The Faculty Of The Graduate School Of Arts And Science For The Degree Of Doctor Of Philosophy At New York University, New York, 1987.

James, William; *Pragmatism A New Name For Some Old Ways Of Thinking*, Longmans Green, New York, 1931.

Kaplan, Mordecai M.; *Judaism As A Civilization Toward a Reconstruction of American-Jewish Life*, The Macmillan Company, New York, 1934.

-----; *Questions Jews Ask*, Reconstructionist Press, New York, 1956.

-----; *The Greater Judaism in The Making*, The Reconstructionist Press, New York, 1960.

-----; *Judaism Without Supernaturalism: The Only Alternative to Orthodoxy and Secularism*, The Reconstructionist Press, New York, 1967.

-----; *The Religion of Ethical Nationhood*, The Macmillan Company, New York, 1970.

-----; *A New Approach To Jewish Life*, Hartmore House Press, Bridgeport, 1973.

-----; *If Not Now, When?*, Schocken Books, New York, 1973.

-----; *The Future of the American Jew*, Reconstructionist Press, New York, 1981.

-----; *Dynamic Judaism (The Essential Writings of Mordecai M. Kaplan)*, Edit and with introductions by Emanuel S. Goldsmith and Mel Scult, The Reconstructionist Press, New York, 1991.

-----; *The Meaning of God in Modern Jewish Religion*, Wayne State University Press, Detroit, 1994.

-----; *Communings of the Spirit I, The Journals of Mordecai M. Kaplan Volume I 1913-1934*, Ed. by Mel Scult, Wayne University Press, Detroit, 2001.

-----; *Communings of the Spirit II, The Journals of Mordecai M. Kaplan, (1934-1944)*, Ed. by Mel Scult, Volume II, Wayne State University Press, Detroit, 2016.

-----; "The Way I Have Come," in *Mordecai M. Kaplan: An Evaluation*, Ira Eisenstein and Eugene Kohn, eds. (New York: The Jewish Reconstructionist Foundation, 1952.

-----; "The Evolution of the Idea of God in Jewish Religion", *The Jewish Quarterly Review*, New Series, Vol. 57, The Seventy-Fifth Anniversary Volume of the Jewish Quarterly Review, 1967, (332-346).

Kaplan, Mordecai M., Kohn, Eugene and Eisenstein, Ira; *The New Haggadah for the Pesah Seder*, Brehman's Jewish Book House, New York, 1941.

Kaplan Mordecai& Kohn, Eugene; *Sabbath Prayer Book*, The Jewish Reconstructionist Foundation, New York, 1945.

Kaufman, William E.; "Mordecai M. Kaplan and Process Theology: Metaphysical and Pragmatic Perspectives", *Process Studies*, Vol. 20, Issue 4, Winter 1991, (192-199).

Kurt, Ali Osman; *Ultra-Ortodoks Yahudiler*, Asitan Yayıncılık, Sivas, 2011.

Libowitz, Richard; *Mordecai M. Kaplan And The Development Of Reconstructionism*, The Edwin Mellen Press, New York, 1983.

Liebman, Charles; "Reconstructionism in American Jewish Life," *American Jewish Yearbook*, Ed. Morris Fine and Milton Himmelfarb, Philadelphia, 1970.

Magid, Shaul; "The Spinozistic Spirit In Mordecai Kaplan's Revaluation Of Judaism", *Modern Judaism* 20 (2000), Oxford University Press, (159-180).

Moore, Deborah Dash "Judaism as a Gendered Civilization: The Legacy of Mordecai Kaplan's Magnum Opus", *Jewish Social Studies: History, Culture, Society (JSS)* Vol. 12, No. 2 (Winter 2006), (172-186).

Musher, Deborah Ann; "Reconstructionist Judaism in The Mind of Mordecai Kaplan: The Transformation from a Philosophy into a Religious Denomination", *American Jewish History*, Vol. 86, No. 4, (December 1998), The Johns Hopkins University Press (397-417).

Neuser, Jacob&Avery-Peck, Alan, *The Routledge Dictionary of Judaism*, Routledge Press, New York, 2004.

Pianko, Noam; *Zionism and The Roads Not Taken*, Indiana University Press, Indiana, 2010.

Raphael, Marc Lee; *Judaism in America*, Columbia University Press, New York, 2003.

Rogers, Delores Joan; *The American Empirical Movement in Theology*, (Doktora Tezi), Northwestern University Field of History of Literature and Religions, Illinois, 1985.

Rubinstein, Hilary L - Cohn-Sherbok, Dan -. Edelheit, Abraham J - Rubinstein, William D. *The Jews in The Modern World: A History Since 1750*, Arnold Press, London, 2002.

Sakal, Vered; "Realism, Pluralism, and Salvation: Reading Mordecai Kaplan through John Hick," *Journal Of Jewish Thought & Philosophy* 23 (2015) Leiden, 60-74.

Satlow, Michael L.; *Creating Judaism (History, Tradition Practice)*, Columbia University Press, New York, 2006.

Schweid, Eliezer; *A History of Modern Jewish Religious Philosophy*, Volume I: The Period of The Enlightenment, Tranlate by Leonard Levin, Brill Leiden-Boston, 2011.

Schweid, Eliezer; *The Idea Of Modern Jewish Culture*, Translated by Ammon Hadary, Academic Study Press, Boston, 2008.

Scult, Mel; *Judaism Faces The Twentieth Century: A Biography of Mordecai M. Kaplan*, Wayne University Press, Detroit 1994.

----- ; "Kaplan and His God: An Ambivalent Relationship", *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, Indiana University Press, 2013.

----- ; "Kaplan's Theology: Beyond Supernaturalism", *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, Indiana University Press, 2013.

----- ; "Excomunacations: Kaplan and Spinoza", *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, by Mel Scult, Indiana University Press, Indiana, 2015.

----- ; "Mordecai M. Kaplan: His Life", Kaplan, *Communings of the Spirit I, The Journals of Mordecai M. Kaplan Volume I 1913-1934*, Ed. by Mel Scult, Wayne University Press, Detroit, 2001.

----- ; "Universalism and Pragmatism: Felix Adler, William James, And John Dewey", *The Radical American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, Ed. by Mel Scult, Indiana Universty Press, Indianapolis, 2013, (66-87).

Seltzer, Robert M. "Mordecai Kaplan: Founder of Reconstructionist Judaism", <https://www.myjewishlearning.com/article/mordecai-kaplan-founder-of-reconstructionist-judaism/06/06/2020>.

Sidgwick, Henry; *The Methods of Ethics*, Palgrave Macmillan, Seventh Edition, London, 1962.

Solomon, Norman; *Historical Dictionary of Judaism*, Rowman and Littlefield Press, Lanham, 2015.

Sommer, Benjamin D.; " Functional Interpretation and Biblical Theology: Reflections on Judaism as a Civilization in Relation to Scriptural Hermeneutics," *Jewish Social Studies:History, Culture, Society* n.s. 12, no. 2 (Winter 2006), (143-157).

Staub, Jacob J.; "Kaplan and Process Theology," *The American Judaism of Mordecai M. Kaplan*, ed. E.S. Goldsmith, M. Scult, and R.M. Seltzer, New York University Press New York,1990.

Stern, Richard M., "Arnold B. Ehrlich: A Personal Recollection", *American Jewish Archives*, April 1971,(73-85).

Unterman, Alan; *Historical Dictionary of the Jews*, The Scarectow Press, Lanham, 2011.

İnternet Kaynakları

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/reconstructionism/> 07/10/2020.

<http://www.jewishencyclopedia.com/search?utf8=%E2%9C%93&keywords=haskalah&commit=search/08/10/> 2020.

<https://www.encyclopedia.com/philosophy-andreligion/judaism/judaism/haskalah/> 08/10/2019.

<https://www.myjewishlearning.com/article/reconstructionist-judaism-the-fourth-denomination/> 05/06/2020.

<https://www.myjewishlearning.com/article/mordecai-kaplan-founder-of-reconstructionist-judaism/> 05/06/2020.

<http://www.jewishencyclopedia.com/articles/5462-ehrllich-arnold/> 07/10/2020.